Pētījuma ziņojums

Jauniešu programmas ''Drosme rūpēties! Vardarbības prevencija jauniešu vidū'' izvērtējums

2021. gada janvāris

Šis ziņojums izstrādāts pētnieciskā projekta
„Stiprinot ģimenes, kopienas un attiecības: antropoloģiska pieeja vardarbības izpētē" ietvaros.
Projektu finansē Latvijas Zinātnes padome, projekta nr. lzp-2018/1-0068.

Saturs

1 Metodoloģija 1

2 Programmas organizēšana 9
Vadītāju motivācija veidot grupu 10
Grupu organizēšana 14
Atbalsts grupu vadīšanai un pēctecībai 21

3 Grupu vadīšana 26
Vadītāju apmācības un izpratne par tēmām 27
Metoloģijas īstenošana 34
Grupas dinamikas vadīšana 40

4 Jauniešu izpratne par tēmām 46
Dzimte, seksualitāte un intīmās attiecības 47
Attiecību veidošana 51
Konfliktu risināšana un nevardarbības prakses 56

5 Secinājumi un rekomendācijas 61

6 Pielikumi 73

1 Metodoģija

Izvērtējuma mērķis

Šī izvērtējuma mērķis ir izvērtēt projekta ''Drosme rūpēties! Vardarbības prevencija jauniešu vidū'' ietvaros izstrādātās metodoģijas pilotversijas īstenošanas procesu un ietekmi uz grupu vadītāju un jauniešu attieksmēm un rīcībām saistībā ar attiecību veidošanu, dzimti un vardarbību. Izvērtējums norisinājās sākot no 2019. gada augusta, kad tika organizētas grupu vadītāju apmācības, līdz 2020. gada novembrim, kad izvērtējuma ziņojums tika prezentēts biedrības Centrs Marta (turpmāk – MARTA) ikgadējā konferencē. Balstoties kvalitatīvo datu pētījumā, ziņojumā piedāvājam rekomendācijas turpmākai programmas norisei, lai jauniešu nodarbības iespējami sasniegtu projekta ietvaros definēto mērķi mazināt vardarbību jauniešu vidē un veidot atbalstošu un drošu vidi.

Izvērtējuma uzdevumi

1) Analizēt grupu vadītāju izpratni par programmā aktualizētajiem jautājumiem un tās ietekmi uz programmas īstenošanu.

2) Analizēt izmaiņas jauniešu perspektīvās par dzimti un attiecību veidošanu pirms un pēc piedalīšanās programmā.

3) Identificēt izaicinājumus un potenciālos uzlabojumus metodoģijas īstenošanas procesā, vadītāju apmācībās un metodoģijas materiālos.

Izvērtējuma jautājumi

1) Kā programmas metodoģija, konceptuālais ietvars un īstenošanas konteksts palīdz vai traucē sasniegt programmas mērķi?

2) Kā programmas ietekmē grupu vadītājiem un jauniešiem mainās uzskati un prasmes, kas saistītas ar attiecību veidošanu, dzimti un vardarbību?

3) Kā grupu vadītājas un dalībnieki adresē un praktizē drošu vidi un nevardarbīgu attiecību viedošanu grupu ietvaros?

Metodes

Pētījuma instrumentārijs ir balstīts kvalitatīvā izvērtējuma dizainā ar fokusu uz procesa un tā dalībnieku izpratnes analīzi.[1] Pētījuma metodes ietvēra līdzdalīgo novērojumu vadītāju apmācībās, fokusa grupas diskusijas un intervijas trīs gadījumu analīzes ietvaros. Pielietotās metodes tika izvēlētas, lai sasniegtu šādus mērķus:

1) Intervijas ar 3 grupu vadītājiem pirms un pēc metodoģijas pielietošanas, lai identificētu vadītāju izpratni par programmas mērķi, nodarbību tēmām, darbu ar jauniešiem, vērtējumu par metodoģijas efektivitāti un tās pielietošanas rezultātā ilgtermiņā attīstītajām kompetencēm.

2) Fokusgrupas diskusijas (turpmāk – FGD) ar 3 grupu dalībniekiem pirms un pēc metodoģijas pielietošanas, lai identificētu individuālo un grupā pausto uzskatu maiņu metodoģijas pielietošanas rezultātā, kā arī izmaiņas jauniešu grupas dinamikā.

3) Līdzdalīgais novērojums grupu vadītāju apmācībās un to tikšanās reizēs, apmācībām norisinoties, lai identificētu apmācību saistību ar sekmēm metodoģijas pielietošanā un grupu vadītāju pašvērtējumu par to līdzšinējo norisi.

Kopā tika veiktas 6 daļēji strukturētas, padziļinātas intervijas ar grupu vadītājiem, 4 fokusgrupu diskusijas ar jauniešu grupu dalībniekiem, 1 līdzdalīgais novērojums ar jauniešu grupu dalībniekiem un 4 līdzdalīgie novērojumi ar grupu vadītājiem to sākotnējās apmācībās, un vēlākās tikšanās reizēs. Jāatzīmē, ka, lai gan metodoģijas īstenošanā bija iesaistīts arī vīrietis, ziņojumā atsaucoties uz grupu vadītājiem lietojam vārdu vadītājas, jo padziļināto gadījumu izpētē iesaistītās vadītājas bija sievietes. Tāpat ziņojumā nodarbību mērķgrupu saucam par jauniešiem, jo tā to lielākoties sauca vadītāji, lai gan metodoģijas tekstā tā mērķagrupa ir dēvēta par pusaudžiem.

1 Bakken, L. L. (2018). Evaluation practice for collaborative growth: A guide to program evaluation with stakeholders and communities. Oxford University Press.

Iestāde	Datu veids	Ieguves datums	Ilgums
Pilsētas skola	Intervija	08.2019.	52:29
Pilsētas skola	Intervija	03.2020.	86:21
Pilsētas skola	FGD	11.2019.	45:58
Pilsētas skola	FGD	02.2020.	42:08
Interešu izglītība	Intervija	08.2019.	27:33
Interešu izglītība	Intervija	01.2020.	26:20
Interešu izglītība	Līdzdalīgais novērojums	01.2020.	103:49
Pilsētas ārpusģimenes aprūpes iestāde	Intervija	08.2019.	38:56
Ciema skola	Intervija	11.2020.	42:59
Ciema skola	FGD	11.2019.	49:08
Ciema skola	FGD	02.2020.	62:21
Grupu vadītāju apmācības	Līdzdalīgais novērojums	08.2019.	240:00
Grupu vadītāju apmācības	Līdzdalīgais novērojums	08.2019.	360:00
Grupu vadītāju apmācības	Līdzdalīgais novērojums	08.2019.	360:00
Grupu vadītāju tikšanās	Līdzdalīgais novērojums	11.2019.	180:00

Datu analīze

Intervijās, FGD un līdzdalīgajos novērojumos iegūtie dati tika transkribēti un pēcāk kodēti, izmantojot kvalitatīvo datu analīzes programmu Atlas.ti. Lai metodoģiju Latvijas kultūrspecifiskajā kontekstā, datu analīzes procesā izmantoti arī pētījuma rezultāti no izvērtējumu finansējošā projekta "Stiprinot ģimenes, kopienas un attiecības: antropoloģiska pieeja vardarbības izpētē" par vardarbības un tās mazināšanas izpratni un praksēm Latvijā.

Datu interpretācijas ierobežojumi

Lai gan pētījumā ir veikta datu ieguve pirms un pēc jauniešu nodarbību norises, vairāku pētījuma ierobežojumu dēļ datus nebūtu korekti interpretēt kā klasisku, ideāltipisku pirms/pēc novērojumu.

1) Veicot pirmās intervijas ar grupu vadītājām, atšķīrās apjoms, kādā grupu vadītājas bija iepazinušās ar metodoģijas saturu – viena no grupu vadītājām intervijas brīdī nebija apguvusi vadītāju apmācību, bet divas bija.

2) Tā kā viena no sākotnēji intervētajām grupu vadītājām neizveidoja grupu, viens no pētniekiem uzsāka jaunās grupas izpēti brīdī, kad ar šo grupu jau bija notikušas vairākas nodarbības.

3) Vienam no pētniekiem neizdevās veikt otru no plānotajām FGD.

4) Vienas pētītās grupas norisi ietekmēja ar Covid-19 saistītie ierobežojumi.

Rezultātā pētījumā gūtie dati ir analizēti kontekstuāli, vērtējot katras pētītās jauniešu grupas un vadītājas virzību cauri nodarbību tēmām un izmaiņas konkrētajā grupā. Pētījumā aplūkoto jautājumu fokuss līdz ar to ir uz problēmpunktiem, ar ko saskārās grupas un vadītājas.

Trīs konteksti

Izvērtējumā tika aplūkotas iesaistīto pušu pieejas un uzskatu maiņas trīs jauniešu grupās, kas tika organizētas trīs apdzīvotās vietās Latvijā. Šīs apdzīvotās vietas atšķīrās pēc izmēra, vienai no grupām tiekot organizētai ciemā, kamēr otra tika organizēa pilsētā, un trešā tika organizēta Latvijas mērogam lielā pilsētā. Lai apzinātu iespējami dažādas jauniešu pieredzes, sākotnēji izvēlējāmies pētīt grupas arī atšķirīgās sociālās vidēs – skolā, bērnu un jauniešu centrā un ārpusģimenes aprūpes iestādē. Ārpusģimenes aprūpes iestādē plānotā jauniešu grupa netika izveidota, taču intervija, kas pirms potenciālās grupas izveides veikta ar tās vadītāju, ir tikusi iekļauta šajā pētījumā analizētajā materiālā. Tā kā šī situācija tapa zināma brīdī, kad liela daļa grupu vadītāju jau bija uzsākuši veidot jauniešu grupas, vairs nebija iespējams saglabāt sākotnējo pieeju, apzinot arī ārpusģimenes aprūpes iestādē bāzētu jauniešu grupas pieredzi. Tā vietā, viens no pētniekiem pievērsās citas, skolā bāzētas grupas izpētei. Uz katru no programmas īstenošanas vietām, veicot gan pirms-izpēti, gan pēc-izpēti, devās viens pētnieks.

#	Iestāde	Vieta	Pētnieks
1	Skola	Ciems	Pētnieks 1 / Artūrs Pokšāns
2	Jauniešu centrs	Reģiona centrs	Pētnieks 2 / Kārlis Lakševics
3	Skola	Pilsēta	Pētnieks 3 / Kristians Zalāns

Pētītās jauniešu grupas bija atšķirīgas arī pēc dalībnieku dzimuma, vecuma un skaita grupā. Grupā nr. 1 piedalījās septiņi 13-15 gadus veci puiši un meitenes, no vienas klases, nodarbības ilga vismaz 2 stundas. Grupā nr. 2 piedalījās deviņi 13-15 gadus veci puiši un meitenes, nodarbības ilga vidēji 2 stundas. Grupā nr. 3 piedalījās 8 meitenes, kas visas mācījās vienā klasē, un bija 13-14 gadus vecas. Nodarbības šajā grupā ilga vismaz 2 stundas.

Pētnieku pozicionalitāte

Izvērtējumā iesaistītie pētnieki bija jauni vīrieši vecumā līdz 30 gadiem, kas ietekmēja attiecību ar jauniešiem dinamiku, īpaši jauniešu grupā, kuras dalībnieces bija tikai meitenes. Tāpat vadītāju apmācībās, kurās galvenokārt piedalījās sievietes, radās situācijas, kur tika adresēta pētnieka vīrietība. Lai gan ar savu klātbūtni mēs netieši ietekmējām novēroto procesu norisi, mēs kopumā neiesaistījāmies ar metodoģijas pielietošanu saistītajās aktivitātēs un situācijas, kuros aktualizējās mūsu dzimtes identitāte, izmantojām kā datus. Piedaloties nodarbībā, pētnieks ieņēma dalībnieka lomu, iepazīstinot ar sevi un daloties ar savu pieredzi tāpat citi grupas dalībnieki, kas vadītājas vērtējumā iekļāvās iepriekš uzturētajā grupas dinamikā. Tajā pašā laikā jāņem vērā, ka pētnieku klātbūtne procesā potenciāli ietekmēja pētījuma dalībnieku rīcību veidus, kas mums palika nepamanīts.

Dalība pētījumā un anonimitāte

Izvērtējuma veikšanā gūtie dati tika anonimizēti. Anonimitātes nolūkos atsevišķas izvērtējumā iekļautās detaļas, tajā skaitā interviju un FGD fragmenti, var būt mainīti veidā, kas neietekmē analizēto sarunu fragmentu būtību. Jāatzīmē, ka ciklā iesaistītajām personām nianses var būt atpazīstamas. Visi pētījuma dalībnieki tika informēti par anonimitātes līmeni, ko pētījumā iespējams nodrošināt. Nepilngadīgo pētījuma dalībnieku vecāki vai aizbildņi iesniedza nodarbību vadītājām un centram MARTA rakstisku apliecinājumu par atļauju viņu bērniem vai aizbilstamajiem piedalīties ar apmācību norisi saistītā izpētē. Šo atļauju visu jauniešu vecāki sniedza vienlaikus ar atļauju piedalīties jauniešu grupu nodarbībās, pirms jebkādām izpētes aktivitātēm.

Lai nodrošinātu pētījuma dalībnieku viedokļa pārstāvniecību un tiesību ievērošanu, pirms datu ievākšanas mutiski pārliecinājāmies par pētījuma dalībnieku piekrišanu piedalīties izpētes aktivitātēs. Pētījuma dalībniekiem bija tiesības atteikties no dalības jebkurā no aktivitātēm, tajā skaitā aktivitāšu norises laikā. Tāpat pētījuma dalībnieki tika informēti par tiesībām atsaukt vai precizēt jebko no sevis teiktā pētījuma norises laikā. Pētījuma dalībniekiem tika nodrošināta iespēja uzdot jautājumus un saņemt atbildes par pētījumu, savu un pētnieku lomu notiekošajā.

Datu drošība

Izvērtējumā gūtie dati tā veikšanas laikā tika uzglabāti pētniekiem piederošos portatīvos datu nesējos, kas aizsargāti ar paroli. Pēc izvērtējuma noslēguma tā vajadzībām radītie dati tiks saglabāti līdz 2022. gadam, un izmantoti LZP finansētā projekta nr. lzp-2018/1-0068 vajadzībām. Izvērtējumā gūtie dati netiks nodoti trešajām pusēm, un tiks publicēti tikai apkopotā formā.

Datu piederība

Izvērtējuma rezultātā radītais ziņojums un visas uz to attiecināmās tiesības pieder centram MARTA. Tālāka izvērtējuma izmantošana jāsaskaņo ar centru MARTA. Pētījuma autori saglabā tiesības izmantot izvērtējumā gūtos datus citos pētījumos un publikācijās.

Budžets

Izvērtējums veikts par LZP finansētā projekta nr. lzp-2018/1-0068 līdzekļiem tam atbilstošā budžeta ietvaros.

2 Programmas organizēšana

vadītāju motivācija veidot grupu 10
grupu organizēšana 14
atbalsts grupu vadīšanai un pēctecībai 21

2.1 Vadītāju motivācija veidot grupu

Par jauniešu grupu koordinēšanu

Pētījuma laikā jauniešu grupu nodarbības tika īstenotas ar brīvprātīgi izveidotu grupu vadītāju tīklu. Kopumā grupu vadītājas uzsākot vadītāju apmācības jau bija saskārušās ar MARTA aktivitātēm, un interesējušās par ar vardarbību saistītiem jautājumiem. Jauniešu grupu izveide finansiāli tika atbalstīta no MARTA īstenotā projekta līdzekļiem, kamēr katras vadītājas institucionālais atbalsts bija atkarīgs no iestādes, kurā tika organizēta jauniešu grupa.

Par grupu vadītājām

Lai gan grupu vadītājas kopumā uzsākoties apmācībām atpazina fizisku un emocionālu vardarbību, grupu vadītāju izpratne par dzimtes lomām un dzimtes saistību ar vardarbību bija gana atšķirīga. Grupu vadītāju profesionālā pieredze bija dažāda, visbiežāk grupu vadītājiem ikdienā darbojoties kā jaunatnes darbiniekiem, sociālajiem pedagogiem un psihologiem. Visas intervētās grupu vadītājas vienoja darbs ar jauniešiem ikdienā, tai skaitā interese par vai pieredze darbā ar riska grupas jauniešiem.

Vadītāju motivācija - veselīgākas jauniešu attiecības

Intervētās grupu vadītājas apgalvoja, ka viņu primārā motivācija iesaistīties grupu vadīšanā nākusi no pašu ikdienas pieredzes darbā ar jauniešiem un pašu izpratnes par problēmām, ar kurām, viņuprāt, jaunieši sastopas. Intervētās vadītājas vienoja sajūta, ka viņu rīcībā pietrūkst rīku, lai jauniešus izprastu un nodotu jauniešiem to, kas, viņuprāt, pusaudžu vecumā jauniešiem ir nepieciešams. Saskaņā ar vadītāju teikto jauniešiem ir nepieciešams lielāks atbalsts, lai uzlabotu izpratni par attiecību veidošanu, jo šobrīd bieži nākas novērot, ka attiecības notiek veidos, ko vadītājas neuzskata par vēlēamiem un veselīgiem. Grupu vadītājas kopumā saredzēja jauniešus kā tādus, kuriem ir ierobežota pieredze, un tāpēc potenciāli vairāk pakļautus negatīvai ietekmei.

> Vienaudži ir ļoti vardarbīgi, it īpaši mazā lauka skolā. Izpratne? Kaut kādā grupā vispār nav. Kas tas tāds vispār ir? Vai izglītošana kā tāda un tikai tik liela, cik pats klases audzinātājs kaut ko mēģina darīt. Viss. (Vadītāja, apmācības)

Kā piemērus neveselīgām jauniešu attiecībām vadītājas minēja problēmas veidot romantiskas un seksuālas attiecības, konfliktus ar vienaudžiem un vecākiem, piedzīvotās vardarbības noklusēšanu, kā arī saskari ar atkarību izraisošām vielām.

Vēlamāka pieeja attiecību veidošanā

Uzsākot jauniešu grupu izveidi intervētās grupu vadītājas uzskatīja, ka pastāv vēlamāka pieeja attiecību veidošanai, nekā tā, ko jaunieši bieži piekopj ikdienā. Šo vēlamo pieeju jeb pozitīvo attiecību veidošanas modeli vadītājas kopumā aprakstīja divos veidos. Pirmkārt, vairākas vairākas vadītājas runāja par savu pieredzi attiecību veidošanā, rūpju praksēm un mīlestību, kā arī izpratni par vardarbību kā nevēlamu attiecību veidošanas rīku. Otrkārt, intervētās vadītājas pirms pētījuma veikšanas un tā laikā bija iesaistītas jauniešu un sociālajā darbā, tai skaitā sadarbības projektos, ar centru Marta un Eiropas mēroga iniciatīvās, uz kurām vadītājas atsaucās runājot par pozitīvām vai veselīgām attiecībām. Šajā kontekstā jauniešu neveselīgās attiecības tika problematizētas ar sociāla un psiholoģiska rakstura skaidrojumiem, piemēram, runājot par aizsargreakcijām, emocionālo vardarbību un aizspriedumiem.

> Tad bieži tas tiek nolasīts caur to stresu, caur nespēju koncentrēties un šādām psiholoģiskām izpausmēm. Un līdz ar to, novērojot, ka jauniešiem ir šīs te izpausmes un arī vairāk iepazīstot tieši personīgi jauniešus, es varu teikt to, ka varbūt tam pamatā ir arī sava veida vardarbība. (Vadītāja, pirms)

Kopumā grupu vadītājas lietoja terminus pozitīvas un veselīgas vai negatīvas un neveselīgas attiecības vispārīgi, nekritiski. Neveselīgas attiecības tika skaidrotas arī kā veselīgu attiecību trūkums.

> Jo jauniešiem jau arī, viņiem nav tik viegli, ja es runāju no sava šī te klientu loka. Kuriem nav labas attiecības ģimenēs, tātad viņi īsti nezina, kas ir mīlestība un kā var izpaust kaut kādas mīlestības emocijas. Ne tikai romantiskā veidā, arī tīri starp radiniekiem un ģimenes locekļiem. (Vadītāja, pirms)

Jauniešu izzināšana kā sekundārā vadītāju motivācija

Vienlaikus vairākas vadītājas minēja, ka jaunieši dažos jautājumos ir pat zinošāki nekā citas sabiedrības grupas. Šis priekšstats par jauniešu zināšanām kalpoja kā papildu motivators vadītājām grupu izveidei, jo grupu izveide ļautu gūt precīzāku ieskatu, kuri ir šie jautājumi, ko jaunieši mūsdienās jau zina, un ko no jauniešu perspektīvas potenciāli iespējams aizgūt arī pašām.

> Bet, nu, jā, bet man tās domas par pusaudžiem ir tādas, ka pusaudži ir patiesībā ļoti atvērti. Daudz atvērtāki un daudz patiesībā pieņemošāki, un daudz mazāk aizspriedumos, nekā vecāki cilvēki, nu, kas vairs nav pusaudži. (Vadītāju apmācības)

Intervijās vadītājas norādīja, ka, viņuprāt, darbs, ko viņas ar jauniešiem veic ikdienā, ar tam raksturīgo komunikāciju, aktivitātēm un rīkiem nāk par labu, taču bieži neļauj pilnībā viest jaunietī uzticību, izprast viņa vajadzības un piedāvāt savu ieskatu par attiecību veidošanu.

> Jo ir tik daudz instrumentu, ir tik daudz jauniešu. Bet tajā pašā laikā mēs kaut kā ļoti bieži nevaram nonākt līdz viņiem. Vai arī mēs neizmantojam, kā es iepriekš minēju. Mums ir tās vecuma piemēram barjeras, un mēs neizmantojam tos pareizos rīkus. Tāpēc, ka mēs netiekam vienkārši līdzi tām aktualitātēm, kas ir aktuālas jauniešiem. Jo jaunietis tās lietas, tie trendi, kas nāk iekšā, attīstās tik ātri. (Vadītāja, pirms)

Jauniešu grupa kā profesionālā pilnveide

Grupu vadītāji, jau uzsākot grupu izveidi, atzinīgi novērtēja, ka metodoloģija piedāvā salīdzinoši intīmākas vides veidošanu, lai runātu par tēmām, kuru pārrunāšanai jauniešiem ikdienā var nebūt laika, tā var būt neveikla vai šādai pārrunāšanai nav atbilstošas vides.

Intervijās ar vadītājām pirms nodarbību uzsākšanas grupu vadītājas norāda, ka nodarbībās pārrunājamās tēmas parasti netiek padziļināti pārrunātas skolā vai mājās. Jauniešu grupas izveide no visu intervēto vadītāju puses tika skatīta arī kā profesionālās pilnveides iespēja, ne tikai potenciāli gūstot pieredzi, bet arī iepazīstoties ar un saņemot gatavu uzdevumu kopumu, ko pēcāk iespējams izmantot tālākā darbā ar jauniešiem.

Atalgojuma nozīme

Katra no intervētajām vadītājām pieminēja un atzinīgi vērtēja, ka centrs MARTA īstenotā projekta ietvaros jauniešu grupu vadītājiem paredzēts atalgojums. Lai gan tas netika vērtēts kā primārais iemesls jauniešu grupu vadīšanai un tika minēts, ka vismaz daļa no tā novirzīta, lai uzlabotu pašu nodarbību atmosfēru, piemēram, iegādājoties visiem uzkodas, līdzīgi jauniešu projekti, kuros nav atalgojuma vai tas ir zemāks, no vadītāju puses tika komentēti ar zināmu vilšanos, rūgtumu un saistīti ar motivācijas trūkumu.

> Tad emociju uzplūdā teicu, ka nē, man to nevajag par tādu mazu naudu. Cik tur 5 eur stundā, sanāk 7.50 par nodarbību. Ka nevajag, nestrādāšu par tādu naudu. Pēc tam sēžu un domāju – meitenes grib. Nu es jau būtu to arī par velti darījusi. Veltījusi savu laiku. Jo es to vēlos un man ir cilvēki, kas to vēlās. Nu vismaz par kaut kādu. Bet es uzskatu, ka tas tāpatās nav īsti godīgi. (Vadītaja, pēc)

Tātad, lai gan atalgojuma apmērs nav nozīmīgākais iemesls grupu vadīšanai, atalgojuma trūkums vai samazinājums potenciāli var būt šķērslis citu vadītāju gatavībai veidot jauniešu grupas vai esošo vadītāju gatavībai turpināt darbu. Divas no trīs intervētajām grupu vadītājām pauda vēlmi turpināt izmantot apgūto metodoloģiju darbā ar jauniešiem, un pauda vilšanos par zemāko atalgojumu, ko par šādu grupu organizēšanu ir gatavas sniegt interešu izglītības iestādes.

2.2 Grupu organizēšana

Norises vieta

Visas jauniešu grupas, kuras padziļināti pētījām, tika organizētas iestādēs, ar kurām jaunieši jau saskārās ikdienā (skola, bērnu un jauniešu centrs). Šajos gadījumos grupu vadītājas organizēja jauniešu grupas iestāžu telpās, kurās pašas ir nodarbinātas pamatdarbā. Tas padarīja jauniešu grupas viegli sasniedzamas visiem iesaistītajiem. Grupu organizēšana jauniešiem pierastā vidē varētu šķist problemātiska, jo viens no grupu mērķiem ir radīt neikdienišķu vidi, kurā jaunieši var nebaidīties no nosodījuma un reflektēt par savu pieredzi. Sekojot centrs MARTA ieteikumiem, visas grupu vadītājas mēģināja nodarbību laikā mainīt telpas iekārtojumu, lai veicinātu cita veida mijiedarbību jauniešu starpā.

Vairākās grupās telpu iekārtošana pirms nodarbības bija kolektīva aktivitāte, kur, piemēram, jaunieši atnes no citas telpas pufus, gatavo dzērienus un novieto uzkodas, maina apgaismojumu. Dažas no grupu vadītājām norādīja uz trokšņiem, kas nāk no blakus telpām, un brīžiem traucē izveidot gaisotni, ko uzskata par vēlamu optimālai grupas darbībai. Vienai no grupām, kuru pētījām padziļināti, procesa vidū nācās mainīt telpu skolas remonta dēļ. Plašākajā vadītāju tikšanās reizē semestra vidū daži no vadītājiem dalījās pieredzē, ka klases telpu pielāgošana nodarbību formātam ne vienmēr ir viegla vai pilnībā iespējama. Visās grupās, kuras pētījām padziļināti, norises vieta un telpa kopumā neradīja šķēršlus veiksmīgai grupu norisei.

Ēdiena loma

Metodoloģijā nodarbību formas apraksts sākas, to salīdzinot ar sarunu pie kafijas tases. Visas mūsu intervētās vadītājas uzsvēra dzērienu un uzkodu nozīmi atšķirīgas un atbrīvotākas socialitātes radīšanā. Tāpat, stāstot par savu motivāciju uzsākt apmeklēt grupu nodarbības, jaunieši bieži min, ka līdz galam nav sapratuši, kas tieši šajās grupās plānots, bet ēdiena klātbūtne pārliecinājusi viņus piedalīties.

Vaicājot jauniešiem, kā viņi skaidrotu šo grupu būtību vienaudzim, kurš par to neko nezina, viņu atbildēs arī figurēja ēdiena klātbūtne.

> Jo ļoti daudzi teica, ka vienkārši patika paēst un forši parunāt par visādām tēmām. (Vadītāja, pēc)
>
> No sākuma vispār bija ideja, ka aizejam ieēst picu un parunāt par kaut ko. (Jaunieši, pēc)

Kā redzams šajos citātos no atšķirīgu grupu vadītājas un dalībnieces, potenciālā ēdiena klātbūtne netiek uztverta tikai kā ēdiena klātbūtne, bet arī sajūtu līmenī ļauj jauniešiem saprast gaidāmo sarunu formātu, signalizējot neformalitāti, atbrīvotību. No datiem noprotams, ka vairākās grupās mazinājusies ēdiena klātbūtne, tuvojoties nodarbību grafika noslēgumam, taču tas nav atturējis jauniešus no turpmākās dalības grupās. Lai gan neformālā sarunā kāda vadītāja kā nevēlamu norādīja to, ka daļu atalgojuma nākas tērēt kopējam ēdienam un dzērienam, visas vadītājas kopumā atzinīgi novērtēja šo nodarbību elementu.

Komunikācija par un ar grupu

Interviju veikšanas brīdī (augusta otrajā pusē) nevienai no vadītājām vēl nebija skaidrs, kā tieši plānots uzrunāt jauniešus. Varianti, kas izskanēja vadītāju apmācībās bija, piemēram: uzrunāt jauniešus ar ziņojuma dēļa staprniecību; apvaicāties kolēģiem par labāko formātu vai par jauniešiem, kuriem varētu būt interese; uzrunāt jauniešus, ar kuriem pašai ir saskare, pildot tiešos darba pienākumus. Vienai no intervētajām vadītājām tā arī neizdevās savākt nepieciešamo jauniešu skaitu grupas izveidei. Gandrīz visas no vadītājām, ko intervējām pētījumam, sākotnēji norādīja, ka tieši grupas izveide ir viens no lielākajiem izaicinājumiem, ko viņas saredz saistībā ar nodarbību organizēšanu un sniegšanu. Tā kā vadītājām nebija viena rīcības 'algoritma', kā komunicēt par iespēju jauniešiem piedalīties šādā grupā, viņas juta zināmu nedrošību gan par pašu izvēlētās pieejas efektivitāti, gan par komunicēšanu ar citiem par to, kā jaunieši uzrunāti piedalīties.

> Es uzreiz pateikšu - man ir arī plāns B. Tas būs drusciņ - forš plāns B, kuru nevarēs pateikt. Nevarēs apjaust baigi, ka tas tur ir baigi organizēti, ka tas jaunietis tieši tur ir tāpēc, ka viņš tur pats grib. Tā ir sava veida tāds nodrošinājums, lai vispār varētu tās nodarbības izdarīt, novadīt un tā tālāk. Pagaidām es par to plānu nē, tā pārāk neko. (Vadītāja, pirms)

Lai gan vadītāju apmācībās šis jau tiek adresēts, jānorāda, ka tā kā neeksistē vienotas rīcības vadlīnijas, pastāv risks, ka kādi no jauniešiem grupā piedalās ne līdz galam brīvprātīgi. Kā norāda viena no vadītājām, tas var būt ne tikai ētiskas dabas risks, bet arī mazināt nodarbību efektivitāti. Rosinām iekļaut nelielu aprakstu par vēlamo pieeju jauniešu rekrutēšanai un grupas izveidei materiālā, kas pēc apmācību iziešanas tiek sniegts vadītājiem.

> Un arī atlasot grupu dalībnieces, tā teikt, arī tiešām izvērtēt, vai šī te motivācija ir augsta vai vienkārši kāds pieaugušais teica, ka Tev ir jāiet uz šīm te grupām, jo visticamāk tas beigsies ar to, ka 1x, 2x atnāci un viss. (..) Protams, tas ir brīvprātīgs pasākums uz ko arī ļoti daudzi jaunieši citreiz paliek. Kad sākās kādi noteikumu pārkāpumi, droši varat doties projām. (Vadītāja, pirms)

Līdzīgi kā jauniešu uzrunāšanas veids, arī nodarbību skaidrošanu vadītājas veica dažādi, tajā skaitā apsverot, kā vispār devēt šo aktivitāti, pieņemot, ka grupas nosaukums visdrīzāk būs saistīts arī ar to, kurus jauniešus aktivitāte potenciāli uzrunās. Intervijās ar grupu vadītājām grupas nosaukums netika pieminēts kā nozīmīgs faktors. Saziņā ar grupas dalībniekiem vadītāji un jaunieši visbiežāk izmantoja īsus, neitrālos apzīmējumus, kā ''grupiņa'' vai ''apmācības''.

> Bet aiznest to ziņu tiem, kuri ir tieši tie apceltie. Vai viņus uzrunā tas kursa nosaukums, lai nebūtu (..) vardarbības upuriem vai kaut kam. Lai viņi saprastu, ka viņiem tas ir vajadzīgs un jāpievienojas. Par to es visvairāk domāju, kā viņus uzrunāt. (Vadītāju apmācības)

Attiecībā uz komunikāciju ar grupas dalībniekiem visas no vadītājām izvēlējās saziņu ar jauniešiem padarīt iespējamu arī posmā starp nodarbībām. Visas no vadītājām, kuras intervējām izvēlējās komunikācijas formu, kas ietver mobilā

tālruņa nr. lietošanu vai nu izveidojot atsevišķu, nodarbībām veltītu Whatsapp grupu vai sniedzot dalībniekiem savu telefona nr., lai komunicētu ar sms, vai, steidzamos gadījumos, telefona zvanu. Divas no trīs intervētajām vadītājām saskārās ar vai pat rosināja jauniešiem dalīties ar lietām, ko viņi nav jutušies ērti pārrunāt nodarbības laikā, vai paust atgriezenisko saiti pēc nodarbībām tieši šajā, rakstiskajā veidā. Šī prakse ir vērtīga un var ļaut ne tikai labāk izprast grupas dalībniekus un apsvērt izmaiņas atlikušo nodarbību organizēšanā, bet identificēt situācijas, kurās jaunietim nepieciešama palīdzība, taču viņš nejūtas ērti to lūgt plašākā grupā.

> Un tad beigās piemēram man ir bijis tā, ka pēc nodarbības atnāk jaunietis, viņš man pastāsta kas un kā, vai atsūta īsziņā. Tas man patīk. (Vadītāja, pēc)

Lai gan prakse veidot vai piedalīties jauniešu grupas Whatsapp grupā, īpaši, lai operatīvi gūtu atgriezenisko saiti var palīdzēt vadītājām pilveidot grupu organizēšanas procesu, jānorāda, ka Whatsapp lietošana Eiropas savienībā ir atļauta tikai jauniešiem no 16 gadu vecuma, un grupu vadītājiem to nevajadzētu veicināt gadījumos, ja grupas jaunieši nav sasnieguši šo vecumu.[2] Tāpat, lai gan saziņa, izmantojot mobilo tālruni bija ērta visām iesaistītajām pusēm, divas no trīs intervētajām vadītājām pauda, ka ne vienmēr izdevies novilkt skaidru robežu savai iesaistei grupā, gan domājot par maksimāli pieļaujamo nodarbību ilgumu, gan saziņu ārpus nodarbībām. Lai gan arī šis jautājums tika adresēts vadītāju apmācībās, rosinām sagatavot nelielu, praktiskas informācijas vienību (īsa prezentācija, video, buklets etc.), ko sniegt vadītājām pēc apmācībām. Šis resurss varētu iekļaut, atsevišķus praktiskus padomus, tajā skaitā par robežu noteikšanu, kas vadītājām mēdz būt problemātisks jautājums.

> Man bija tāda reize. 3 stundas runāja un raudāja. Un tad jau es vienkārši saprotu, ka mans laiks jau. Un uz beigām jau ar smiekliem palaidu mājās. (Vadītāja, pēc)

2 *Minimum age to use Whatsapp. Skatīts 10.01.2021. Pieejams: https://faq.whatsapp.com/general/security-and-privacy/minimum-age-to-use-whatsapp/?lang=lv*

Grupas pamešana

Lai gan ar Covid-19 saistītie tikšanās ierobežojumi kādā mērā ietekmēja visas jauniešu grupas, ietekmes apmērs bija atšķirīgs. Vienā no grupām neizdevās noorganizēt noslēdzošo nodarbību ar pāris gadus vecāka, atraktīva jaunieša piedalīšanos. Cita jauniešu grupa nenotika visu ierobežojumu laiku un atsāka norisi vasarā. Šajā gadījumā grupā vasaras laikā piedalījās mazāk jauniešu nekā iepriekš. Neviena no padziļinātāk pētītājām jauniešu grupām netika organizēta attālināti.

> Jo vasarā ļoti daudziem sākās darbs, lauki, nu es strādāju lauku skolā, ja. Un ļoti grūti bija tikt uz to skolu. (..) Bet man pašai bija tāds rūgtums, ka viņi nenāca. Es sāku pārdomāt, ko es daru nepareizi. Bet es saprotu, ka tas nav visiem. Un ja tomēr tas ir brīvprātīgs princips, var arī nenākt. Tad es tā ļoti, ļoti. Es jau protams centos, rakstīju, visādi. (Vadītāja, pēc)

Visas grupu vadītājas minēja, ka novēro pārmaiņas jauniešos nodarbību gaitā, un, ka pirmo nodarbību laikā jaunieši vēl tikai izprot grupu formātu. Ja neskaita ārpusgrupas apstākļus, vadītājas ir vienisprātis, ka lielākais risks jaunietim izstāties no grupas ir pirmo nodarbību laikā. No vadītāju perspektīvas, jauniešu izstāšanās no grupas lielākoties sākumposmā ir primāri saistīta ar to, ka viņi nav izpratuši nodarbību būtību un pienesumu.

> Lai ieietu tajā visā un motivācija rodas viņiem ar laiku, ja. Ka pirmajās nodarbībās viņi vēl tā taustās, tā īsti nav pārliecināti, vai tas ir priekš viņiem, vai tas nav priekš viņiem. Un tā var izkrist, jā. Bet, piemēram, to, kuru izdodās noturēt, tādu mazāk motivētu jaunieti, ja. Viņš jau tur uz kādu 4. nodarbību paliek jā tāds atvērtāks, un saprot, ka tas, jā, riktīgi forši, ko mēs runājam. (Vadītāja, pēc)

Lai gan, mūsuprāt, var pastāvēt citi, objektīvi apstākļi, kāpēc jaunietim dalība grupā nav saistoša, šis piemērs rāda, ka, ja vēlamies stiprināt grupu vadītāju spēju mobilizēt jauniešus un mazināt viņu nedrošību par potenciālo jauniešu izstāšanos no grupas, to varētu būt visefektīvāk veikt tieši pievēršoties pirmajām nodarbībām.

Lai gan, mūsuprāt, var pastāvēt citi, objektīvi apstākļi, kāpēc jaunietim dalība grupā nav saistoša, šis piemērs rāda, ka, ja vēlamies stiprināt grupu vadītāju spēju mobilizēt jauniešus un mazināt viņu nedrošību par potenciālo jauniešu izstāšanos no grupas, to varētu būt visefektīvāk veikt tieši pievēršoties pirmajām nodarbībām.

> Izaicinošākais. Es nezinu, tas. Laikam savākt to grupu. Jo es piemēram mācu grupu, bet man visu laiku tāds šausmīgs uztraukums ir. A ja nu neviens neatnāks. A ja es nebūšu interesanta. Kāds pateiks vai man tas ir vajadzīgs un aizies projām, ko tu te stāsti, nevienam vispār nav vajadzīgs. (Vadītāja, pēc)

Vienā no padziļināti pētītajām grupām vadītāja vērtēja, ka jaunieši, lai gan motivēti piedalīties un apguvuši grupas formātu un nevardarbīgu komunikāciju grupas ietvaros, arvien nav gatavi viens ar otru padziļināti dalīties savā pieredzē. No tā secināms, ka jauniešu izstāšanās no grupas vai palikšana tajā ir atkarīga no vairākiem faktoriem. Arī gadījumos, kad jebkādu apstākļu dēļ grupas dalībniekiem neizdodas pilnīgi uzticēties citiem grupas biedriem un vadītājai, jaunieši, virzoties cauri tēmām un uzdevumiem, tāpat apgūst prasmes socializēties grupas formātam atbilstošā veidā.

Norises ilgums un laiks

Grupās, ko pētījām padziļināti, nodarbības notika reizi nedēļā, kādas darba dienas vakarā. Divās no grupām nodarbības ilga vismaz 2 stundas, kamēr vienā no tām vidēji 2 stundas. Vienā no grupām semestra vidū mainījās nodarbības sākumlaiks, izmaiņu attiecīgās iestādes darba laikā dēļ. Kopumā visi vadītāji atzinīgi izteicās par reizi nedēļā kā nodarbību norises biežumu, raksturojot to kā pozitīvi dinamisku. Viena no vadītājām pauda, ka nogura no nodarbību biežuma un gatavošanās tām, taču katru reizi atguva motivāciju procesu turpināt jauniešu entuziasma dēļ. Tā kā visās padziļināti pētītajās grupās nodarbības notika darba dienu vakaros, tas zināmā mērā ierobežoja arī potenciālo nodarbību ilgumu gadījumā, ja vadītāja bija ar mieru nodarbībai veltīt vairāk laika, nekā sākotnēji iecerēts.

Vienā no grupām maksimālais nodarbības ilgums bija saistīts ar viena no grupas dalībniekam saistošo sabiedriskā transporta grafiku. Vadītāju tikšanās reizē semestra vidū tika pausts, ka atsevišķās grupās nodarbības mēdz ieilgt pat trīs reizes ilgāk, nekā sākotnēji plānots, kas atkārtoti liecina par nepieciešamību stiprināt vadītāju robežu noteikšanas prasmes.

Ierobežots laiks nodarbībām

Visas no vadītājām, ko intervējām izteicās ļoti atzinīgi par metodoloģiju kopumā un tajā iekļautajiem uzdevumiem. Lai gan kopumā intervētās vadītājas izprata metodoloģijas struktūru, pastāv iespēja, ka sākotnēji daļa no vadītājām nav izpratušas metodoloģijas uzdevumus kā ''izvēlei pieejamos uzdevumus'', bet gan sapratušas tos kā ''nodarbībā vēlamos uzdevumus''. Rosinām nākamajās vadītāju apmācībās, un, ja tāds tiek veidots, vadītājām pieejamajā materiālā atkārtoti uzsvērt, ka visdrīzāk neizdosies vienā nodarbībā veikt visas metodoloģijā pieejamās aktivitātes.

> Vienīgais, ko es no pirmajām nodarbībām uzreiz sapratu – mēs 2 stundas, nekad mazāk. Pat vairāk sākumā. Ilgāks periods, ja. Tad es tās pirmās, kad jā. Nu visas, mēs tās aktivitātes. Es arī atskaitē rakstīju – tas ir labi, ka ir tās aktivitātes saliktas vairākas. Bet es viņas visas nevaru izņemt. (..) Bet iet runa par aktivitātēm, kurās piemēram viņš izsaka savu viedokli. (..) Un tas jau, lai katrs tur izrunātu, pateiktu. Tas paņem laiku. (Vadītāja, pēc)

Nodarbību noslēgums

> Un protams nebeidzās jau arī jautājumi vai mēs tā kā turpināsim un kas pēc tam. Un tad es zināšu, ka es varu teikt, ka tagad nē. Bet man jau to nevajadzēja teikt, jo iestājās šis laiks, attālinātās mācības. (Vadītāja, pēc)

Jautājums par veidu, kā atbildīgi noslēgt jauniešu grupu nodarbības, kuras pašiem jauniešiem ir vēlme turpināt, bija aktuāls katrai no intervētajām vadītājām, un tika aktualizēts arī kopējā vadītāju tikšanās reizē semestra vidū.

Lai gan vadītājām metodoloģijas ietvaros jau ir pieejamas vadlīnijas, kā padarīt grupas noslēgumu iespējami vieglu un patīkamu gan sev, gan jauniešiem, šis jautājums veiktajās intervijās vadītājām aizvien saistījās ar nenoteiktību un neveiklību. Jautājums par veidu, kā atbildīgi noslēgt jauniešu grupu nodarbības, kuras pašiem jauniešiem ir vēlme turpināt, bija aktuāls katrai no intervētajām vadītājām, un tika aktualizēts arī kopējā vadītāju tikšanās reizē semestra vidū. Lai gan vadītājām metodoloģijas ietvaros jau ir pieejamas vadlīnijas, kā padarīt grupas noslēgumu iespējami vieglu un patīkamu gan sev, gan jauniešiem, šis jautājums veiktajās intervijās vadītājām aizvien saistījās ar nenoteiktību un neveiklību. Gadījumos, ja gan vadītāja, gan grupa vēlas savas tikšanās turpināt, iespējams, vadītājai noderētu kāds saraksts ar resursiem, ko izmantot turpmāko nodarbību izveidei. Ja vadītāja vēlas turpināt pielietot metodoloģiju darbā ar jaunu jauniešu grupu, pētījums rāda, ka izdošanās vai neveiksme lielā mērā ir tieši atkarīga no MARTA vai citas institūcijas atbalsta.

2.3. Atbalsts grupu vadīšanai un pēctecībai

Atbalsts grupu norises vietā

Lielākā daļa grupu vadītāju pauda, ka nesaņēma nozīmīgu atbalstu nodarbību vadīšanas gaitā no iestādēm, kuru telpās tika organizētas jauniešu grupas, vai tajās strādājošajiem darbiniekiem. Tāpat, kopumā vadītājas dalījās, ka maz atbalsta nodarbību organizēšanas procesā bijis no šo iestāžu vadības. Grupu vadītāju tikšanās reizē semestra vidū viena no vadītājām minēja, ka nodarbību organizēšana rosinājusi iestādes vadītāju apsvērt organizēt apmācības skolas personālam par ar jauniešu nodarbībām saistītām tēmām. Analizējot veidu, kā intervētās vadītājas komentē kolēģu atbalstu redzams, ka primāri vadītājas jūt nepieciešamību pēc kolēģu emocionāla atbalsta un pozitīva novērtējuma par nodarbību organizēšanu.

> Man vienmēr bija atbalsts Madara. Es varēju viņai gan zvanīt, gan rakstīt. Mēs vairāk sarakstījāmies, bet ja bija nepieciešamība arī sazvanījāmies. Viņa bija tāds, viņa vispār priekš manis ir kā līderis un kā piemērs. Un arī var vērsties pēc padomiem, ja kaut kas nesanāk. (Vadītāja, pēc)

Tas ļauj secināt, ka domājot par atbalstu vadītājiem nodarbību gaitā, svarīgi ieguldīt salīdzinoši daudz resursu vadītāju apmācībās pirms nodarbību uzsākšanas, lai demonstrētu kompetenci un atvērtību un tādejādi rosinātu uzticību, jo, iespējams, tieši MARTA kontaktpersona būs galvenais atbalsts grupu vadītājai turpmākā procesa gaitā. Domājot par nodarbību organizēšanas ilgtspēju, gadījumā, ja šī brīža jaunatnes programmu koordinatore pārtrauc darba attiecības šajā pozīcijā, svarīgi jau laikus apsvērt kā nodrošināt pēctecību, lai organizācijā izdotos saglabāt nodarbību ciklu organizēšanā gūtās zināšanas.

Intervētie grupu vadītāji atzinīgi novērtēja arī vadītāju tikšanos semestra vidū. Ņemot vērā kopējo vadītāju sajūtu par apstiprinoša atbalsta trūkumu procesā, rosinām saglabāt šo aktivitāti, ja tam ir pietiekoši resursi. Vadītāju apmācību noslēgumā vadītājas sadalījās pāros, lai sniegtu viena otrai atbalstu, un tika aicinātas vērsties pie sava pāra arī nodarbību organizēšanas gaitā. Neviena no mūsu intervētajām vadītājām pati neuzturēja regulāru saziņu ar citu grupas vadītāju, kopumā neizmantojot šo atbalsta saņemšanas iespēju. Lai gan pētījums rāda, ka vadītājām noderētu papildu atbalsts, tajā nav indikāciju, ka šī atbalsta forma strādātu labi.

> Vienu reizi es satiku vienu vadītāju, kas laikam no tās pilsētas. Kontaktus īsti neuzturēju, jo zināju, ka nevarēšu regulāri saskarsmi nodrošināt. Ja daudz darbi visādi. (Vadītāja, pēc)

Potenciāli grupu vadītājas motivējošāks varētu būt atbalsts no nodarbību procesā tieši neiesaistītas puses. Piemēram, pētījuma veikšanas gaitā vairākas nodarbību vadītājas izmantoja izdevību ar pētniekiem pārrunāt gan ar nodarbību sniegšanu, gan vispārīgāku to mērķi saistītus jautājumus.

Vienā gadījumā pētnieka vizīte ietvēra arī plašāku darbinieku uzrunāšanu saistībā ar iestādes darbu. Citā gadījumā pētnieka vizīte kalpoja arī kā rīks nodarbību komunicēšanai iestādes iekšienē, pētniekam ierodoties, vispirms tiekot iepazīstinātam ar iestādes administrāciju un savu ierašanās mērķi.

> Bet ir svarīgi, tu pēti ja. Man tas, personīgi ļoti. Man tas arī deva. Tas ir ārkārtīgi labs tāds veids, ja. Ka nu. Ka tu arī kā pieaugušais, kā grupas vadītājs, tu arī jūties piederīgs. Kādam tas interesē. (..) Tu esi kā vadītāja, kā grupas vadītāja tu esi svarīga. Kā jums iznāks, tas ir svarīgi, ja. Un es tā to uztvēru. Man ļoti tas, ārkārtīgi daudz. (Vadītāja, pēc)

Cits atbalsts

Papildus abiem jau minētajiem atbalsta avotiem grupu vadītājas saskatīja arī citus atbalsta avotus. Viena no intervētajām vadītājām guva atbalstu iespējā pārrunāt nodarbību vadīšanu un tēmas ar kādu paziņu, kurai ir pieredze neformālo metožu pielietošanā. Cita intervētā grupas vadītāja bija plānojusi vienā no nodarbībām iesaistīt vecāku jaunieti, kas varētu atvērti un godīgi komunicēt ar jauniešiem par savu pieredzi pieaugot.

> Man bija no citas skolas domāta meitene, Anete. Kura ir izgājusi ļoti sarežģītu pusaudzes ceļu, viņa šobrīd ir 12. klasē. Un viņas tāds stāsts. Gan tai problēmu un lēmumu daļā. Un plus viņa spēlē ģitāru. (Vadītāja, pēc)

Abi šie piemēri rāda, ka vadītājas labprāt izmanto arī pirms apmācībām dibinātos kontaktus gan, lai uzlabotu savu izpratni par pieeju nodarbību vadīšanā, gan, lai bagātinātu nodarbību saturu. Lai gan šāda tipa atbalstu programmas plānošanā nevar garantēt, rosinām turpināt izmantot vadītāju apmācībās šādus, iepriekšējo nodarbību piemērus, lai motivētu vadītājus izmantot dažādus sev pieejamos resursus iespējami kvalitatīvākai nodarbību norisei.

Nākamo nodarbību organizēšana

Tas, vai pēc grupas noslēgšanas vadītājs izvēlēsies veidot jaunu grupu, kurā palīdzēt jauniešiem veidot nevardarbīgas attiecības ir atkarīgs no:

1) Pieejamā finansējuma ārpus MARTA resursiem;

2) Sadarbības vadītāja institūcijas iekšienē un ar partneriem;

3) MARTA konsultatīva atbalsta.

Grupu vadītājas kopumā uzskatīja, ka metodoloģija strādā labi, un vairākas no vadītājām pētījuma laikā interesējās par iespējām to turpināt izmantot. Divas no trīs intervētajām grupu vadītājām pētījuma veikšanas brīdī bija veikušas soļus vai apsvēra turpināt izmantot metodoloģiju darbā ar jauniešiem, organizējot jaunu jauniešu grupu bērnu un jauniešu centrā vai ārpus ģimenes aprūpes iestādē. Tomēr, apsverot turpmāku metodoloģijas izmantošanu, vadītājas saskārās ar vairākiem šķēršļiem. Pirmkārt, jāuzsver finansējuma nozīme jaunas grupas veidošanā.

> Un tagad es darbojos, novads mani finansē kā interešu izglītības pulciņu, bet tas atalgojums ir trīsreiz zemāks. (..) Pagaidām man bija tikai tāds viens piedāvājums. Protams var projektus piesaistīt, tur ''Pumpurs'' projektu. Bet man uz to brīdi nebija piedāvājumu. (..) Bet tur ir daudz vairāk birokrātijas. (..) Madara teica, ka biedrība ir, es tev palīdzēšu, uzrakstīšu. Tas ir. Bet tas vieglākais ceļš bija tā interešu izglītība, bet diemžēl ar zemāku atalgojumu. (Vadītāja, pēc)

Kopumā vadītāju ieskatā finansējums, kas pieejams īstenojot metodoloģiju interešu izglītības ietvaros nebija adekvāts. Savukārt, iespēja iegūt pēc vadītāju domām pienācīgu atalgojumu saistījās ar papildu pūlēm vai papildus neapmaksāta darba ''uzspiešanu'' MARTA pārstāvei, kas jau tika skatīta kā ļoti izpalīdzīga. Viens no iespējamajiem risinājumiem, domājot par nodarbību procesa attīstību, varētu būt atsevišķa, MARTA koordinēta projekta izveide vadītājiem ar pieredzi metodoloģijas pielietošanā. Viena no grupu vadītājām apsvēra grupu organizēšanas modeli, kurā jauniešiem par dalību grupā būtu jāveic līdzmaksājums.

> Es viņus saucu par saviem izaugsmes treniņiem. Uztaisīt viņu kā reālu nodarbību. Man likās tā, moš tam jaunietim būs tie 3 eur mēnesī jāmaksā, varbūt viņam būs lielāka motivācija tiešām arī legit nākt uz tām nodarbībām. Un skatīties kā es to formātu varu pieņemsim. Varbūt tās nodarbības pat citreiz, tagad arī bišķiņ bija par ilgu. Un ļoti daudzās tajās tēmās ir pat 3-4 tās nodarbības. Un es viņas varu tā kā taisīt uz 2 reizēm to 1 tēmu. Un es varu reāli izstiept uz to gadu. (Vadītāja, pēc)

Otrkārt, vadītāja iespēja turpināt organizēt nodarbības ir saistīta ar vadītāja sadarbību ar tuvumā esošu iestāžu vadību un darbiniekiem. Lai gan šīm iestādēm var būt iespēja risināt finansējuma jautājumu, vadītājiem var būt nepieciešams atbalsts gan grupas komplektēšanā, gan sevis kā pasniedzēja prezentēšanā. Viena no intervētajām vadītājām norādīja, ka potenciāls šķēršļis varētu būt nepieciešamība pamatot savu kompetenci cilvēkiem, kas varētu izplatīt ziņu par šādu nodarbību pieejamību vai potenciālo grupas dalībnieku vecākiem.

> Jo protams ir grūti, kad ja tev kāds pasaka hey, cik tu esi kompetents, lai tu varētu vadīt ne tāda veida nodarbības. (..) Bet man patīk, Madara baigais atbalsts, ka ir tas kontakts. Es vienmēr domāju, ka ja kāds apšaubīs manas kompetences, tad es zvanīšu un teikšu: ''Madara". (Vadītāja, pēc)

Treškārt, lielākajai daļai grupu vadītāju, kuras apsvert turpināt vadīt nodarbības noteikti būs nepieciešams konsultatīvs atbalsts no MARTA. Tas būs īpaši aktuāli tām vadītājām, kuras meklēja iespējas pielāgot metodoloģiju lietošanai atšķirīgās formās. Kāda no vadītājām, ko intervējām, vēlējās izsūtīt piedāvājumu tuvējām skolām audzināšanas stundas laikā uz 40 vai 80 minūtēm novadīt neformālo izglītības metožu nodarbību. Cita vadītāja vēlējās izmantot šo metodoloģiju, lai vadītu ar sociālo rehablitāciju saistītas nodarbības jauniešiem atkarību ārstēšanas iestādē vai sociālajā dienestā. Domājot gan par metodoloģijas pielāgošanu, gan nodarbību turpināšanu līdzīgā veidā vai ar līdzīgu jauniešu grupu, iespējams atspaids varētu būt izveidot nelielu materiālu, kas palīdz programmu prezentēt kolēģiem un sadarbības partneriem, kā arī īsi apraksta biežākos veidus, kā vadītājām līdz šim izdevies turpināt sniegt jauniešiem nodarbības.

3 Grupu vadīšana

vadītāju apmācības un izpratne par tām 27
metodoloģijas īstenošana 34
grupas dinamikas vadīšana 40

Tā kā metodoloģijas pamatā ir grupu darbs, ko īsteno tam apmācīta vadītāja, šajā nodaļā izvērtējam, kā vadītāju apmācības, izpratne par tēmām, aktivitāšu vadīšana un pieejamie materiāli veicina programmas mērķu sasniegšanu. Aplūkotie jautājumi ietver:

Kā vadītāju apmācības un metodoloģijas īstenošana ietekmē vadītāju izpratni par metodoloģijā adresētajām tēmām?

Kā vadītājas izmanto un modificē metodoloģijas aktivitātes programmas mērķu sasniegšanai?

Kā vadītājas strādā ar grupas dinamiku kā vienu no nevardarbīgu attiecību veidošanas aspektiem?

3.1 Vadītāju apmācības un izpratne par tēmām

Grupu vadītājām bija dažāda personīgā, izglītības un profesionālā pieredze, tādēļ vadītāju starpā novērojām atšķirīgu izpratni par jauniešiem, vardarbību, dzimti un attiecību veidošanu. Visievērojamākās atšķirības un problemātika parādījās jautājumos, kas saistīti ar dzimti un seksualitāti, kā arī tajā, kā tiek izprasti jaunieši. Vadītāju apmācībām ir ierobežots potenciāls šos uzskatus nozīmīgi ietekmēt vai vienādot vadītāju starpā, jo šie uzskati ir iesakņojušies vadītāju identitātēs un Latvijas kultūrspecifiskajā vidē. Metodoloģijā paustā izpratne par dzimti un vardarbību nav Latvijā dominējošā izpratne. Metodoloģijas iepazīšana un praktizēšana rosina vadītājas kritiski izvērtēt savus uzskatus, un potenciāli tos mainīt, lai realizētu metodoloģijas mērķus.

Jauniešu pozicionēšana

Tā kā metodoloģija ir paredzēta darbam ar jauniešiem, viens no aspektiem, kas uzsvērts vadītāju apmācībās bija vadītāju izpratne par vecuma grupu, ar kuru viņi plānoja strādāt. Vadītāju attiecīgā brīža izpratne par šo vecuma grupu ietekmēja apmācību gaitu. Pirmajā vadītāju apmācību dienā vienā no uzdevumiem vadītājas aplūkoja izaicinājumus personām trīs vecuma posmos. Šajā uzdevumā bija jāuzskaita pusaudžu (10-17), jauniešu (18-30) un pieaugušo (30+) izaicinājumus un to cēloņus, analizējot, kas no tā ir būtisks vardarbības mazināšanas kontekstā. Jāatzīmē, ka saskaņā ar iepriekšminēto vecuma posmu klasifikāciju grupu vadītājas lielākoties ietilpa pieaugušo un jauniešu vecuma posmā. Kopumā uzdevums vadītājām radīja bagātīgas pārdomas par savstarpējo attiecību veidošanu cilvēka dzīves gājumā. Katras vecuma grupas aprakstā vadītāasi uzsvēra attiecību veidošanu, personīgo autonomiju un sadzīvošanu ar sabiedrības ekspektācijām, tomēr iezīmējās arī atšķirības:

1) Visvairāk citādiskoti tika pusaudži. Pusaudži tika attēloti kā visvairāk atkarīgi no ārējām ietekmēm – tehnoloģijām, sociālajām grupām un atkarībām. Pusaudži tika vismazāk saistīti un partnerattiecību veidošanu, kā arī maz parādījās ģimenes aktualitāte.

2) Jaunieši visvairāk tika asociēti ar indivīdu un identitāti – sevis meklējumiem, lēmumu pieņemšanu, uzticības pārbaudījumiem. Jauniešiem tika iztēlota vislielākā brīvība lēmumu pieņemšanā par attiecību veidošanu un identitātes izpausmēm.

3) Saistībā ar pieaugušo vecumposmu visvairāk tika runāts par ierobežojumiem, grūtībām un atbildību. Aktuālākie pārrunātie jautājumi bija saistīti ekspektācijām saistībā ar ģimeni un bērniem, sadzīvojot ar atbilstību vai neatbilstību iztēlotajām sabiedrības normām.

4) Vienīgais no izaicinājumiem, kas plašajā diskusijā tika akcentēts kā dzimtes specifisks, bija skaistuma standarti meitenēm pusaudžu posmā.

Kopumā ar atbilstošu stimulējošu jautājumu palīdzību vadītājas identificēja vecumposmiem kopīgās un atšķirīgās iezīmes. Tomēr vadītājām uzdevumā bija grūtāk domāt par to, kā katrs no vecuma posmam raksturīgajiem izaicinājumiem saistās ar vecumam specifisku vardarbību, tās pieredzi un varas attiecībām. Kritiskajās jauniešu studijās bērnība plašākā izpratnē tiek skatīta kā visintensīvāk regulētais dzīves gājuma posms,[3,4] kas jauniešiem paredz gan mehānismus izglītošanai, gan normatīvus pieņēmumus par pašiem jauniešiem. Tā kā ne visiem vadītājiem ir iespēja padziļināti apgūt specifiku strādāšanā ar jauniešiem, pastāv risks, ka vadītājas šādi jauniešus stereotipizē kā atkarīgus, izglītojamus un protestējošus.

Aplūkojot tipiskās vadītāju sniegtās atbildes, rosinām uzdevuma kopsavilkumā:

1) Īsi apkopot vardarbības un tās novēršanas izaicinājumus katrā vecumposmā;

2) Vēlreiz uzsvērt, kā izaicinājumi saistībā ar vardarbību mēdz būt dzimtei specifiski;

3) Atzīmēt vecumu kā vienu no nevienlīdzīgu varas attiecību veidojošajām prizmām, caur kuru sabiedrībā tiek leģitimizēta vardarbība un kontrolējošas attiecības.

Metodoloģijas pilotversijas tekstā pusaudžu vecuma posma raksturlielumu apraksts ir ņemts no materiāla, kas paredzēts citām vajadzībām un nav specifiski pielāgots metodoloģijas vajadzībām. Vairāki aspekti šajā aprakstā vadītājām var būt mulsinoši. Piemēram, 8. lapā minēts, ka "viena no biežākajām kļūdām attiecībā uz pusaudzi ir tā, ka vecāki, skolotāji un citi uzskata viņus par pieaugušiem cilvēkiem," bet nav plašāk paskaidrots, kā tas izpaužas, kas tādējādi var radīt dažādas interpretācijas, pastiprinot vadītāju esošos pieņēmumus.

Vadītāju vidū bija vērojama atšķirīga izpratne par to, kuras tēmas ir piemērotas darbam ar kuru no vecuma posmiem. Vadītājas pauda bažas, ka ne visas tēmas ir piemērotas vecuma posmā, ar kuru viņas plānoja strādāt.

3 Kelly, P. & Kamp, A. (eds.) (2014). A critical youth studies for the 21st century. Leiden: Brill.

4 Rose, N. (1990). Governing the soul: The shaping of the private self. London: Routledge.

Šīs bažas skaidri parādījās, piemēram, ar pornogrāfiju saistītajā aktivitātē. Tā kā vadītājām bija atšķirīgs redzējums par to, no kāda vecuma ir adekvāti pārrunāt seksualitātes un pornogrāfijas tēmas, šajā apmācību brīdī būtu vēlams sniegt vadītājām pētījumu rezultātos balstīta informāciju par šo jautājumu. Pilotmateriālā atrodamā informācija par pornogrāfiju raksturo aptuveno pornogrāfijas skatīšanās izplatību pēc vecuma, bet ne vecumu, kad par to ir adekvāti runāt.

Kā minēts iepriekš, vairākas vadītājas vēlējās vadīt jauniešu grupu, lai izzinātu jauniešus. Analizējot vadītāju intervijas redzams, ka šī vēlme ir saistīta ar vadītāju priekšstatu par jauniešiem kā kaut kādā veidā citādiem.

> Un kas mainās – jaunieši mainās. Un tad tas, saku vienkārši, kā mēs informāciju uztvērām kādreiz, tas nav tas pats kā jaunietis informāciju uztver tagad. Tam 19 gadīgajam jaunietim, kaut vai kolēģim kaut ko parunājot par attiecībām ar meitenēm, ir tāds ūūū. Es atceros, man kādreiz likās, ka tie džeki, kas bija kādreiz pirms 10 gadiem, jau vidusskolā bija tādi riktīgi tādi savādāki, es nemāku pateikt. Kaut kas ir mainījies. Un tāpēc ir tā, ka tā sagatavošanās arī ir kaut kāda tāda citādāka. Tev ir jāsaprot tas, ka tie jaunieši, viņi nav, viņi nedomā tāpat. (Vadītāja, pēc)

Būtiski, ka šī citādības apzināšanās vadītājās ir vērojama arī pēc metodoloģijas īstenošanas un ka tā ir vairāk kulturāla, ("viņi nedomā tāpat") nekā psiholoģiska, uz ko metodoloģijas tekstā ir likts lielāks uzsvars. Kopumā intervijās pēc metodoloģijas īstenošanas bija daudz mazāk spriedumu par jauniešiem kā grupu, kas parāda, ka nodarbības un to formāts veicina vadītāju izpratni par vecuma posma dažādajām pieredzēm un to daudzšķautņainību, tādējādi paplašinot un uzlabojot dažādu izglītības un sociālo darbinieku prasmes strādāt ar jauniešiem.

Vadītāju apmācībās ir svarīgi adresēt viņu kultūrspecifisko izpratni par pusaudzi. Šīs izpratnes adresēšana veicinās to, ka jauniešiem, sākot dalību programmā, ir sajūta, ka tajā ir iespēja veidot savu vidi, nevis tikt kontrolētiem un mācītiem vairs nebūt vardarbīgiem.

Individuāls uzdevums vadītājām varētu būt, piemēram, reflektēt par to, kas ir tas, ko viņas vēlas nodot jauniešiem, un tad reflektēt par to, kāds pieņēmums par jauniešiem ir tam pamatā. Tas arī kopumā veicinātu vadītāju kapacitāti reflektēt par savu izpratni par jauniešiem kā atkarīgiem un apmācāmiem. Tā kā vadītājām var būt spēcīgi priekšstati par to, kura aktivitāte ir atbilstoša kuram vecuma posmam, ir vērtīgi problematizēt šo iztēloto vecuma cenzu, jo arī tas var nesakrist ar pašu jauniešu pieredzi un redzējumu.

Dzimte un varas attiecības

Intervijās pirms nodarbību uzsākšanas vadītājas salīdzinoši detalizēti aprakstīja dažādus vardarbības veidus, pievēršoties fiziskajai, emocionālajai, seksuālajai vardarbībai, kā arī aktualizējot kibermobinga izplatību. Visticamāk tas skaidrojams ar to, ka lielākā daļa vadītāju bija saistītas ar dažāda veida sociālo darbu un/vai specifiskiem ar jauniešu iespējināšanu saistītiem projektiem. Intervētās vadītājas dalījās pieredzē par to, ar kādu vardarbību vairāk saskārušies jaunieši, ar kuriem pašām ikdienā sanācis būt salīdzinoši ciešā saskarē. Vadītājas kopumā bija noskaņotas veicināt vardarbības atpazīšanu. Pēc vadītāju domām, vardarbība ir izplatītāka, nekā cilvēki to apzinās.

> Par vardarbību esmu tajās pozīcijās, ka pārrunāt pilnīgi visus piedāvātos veidus, kas ir. Patiesībā tā lieta ir jāsauc vārdos. Jaunieši šajā sakarā, es gribētu teikt, ka tā ir izglītošanas lieta. Ja viņi vēl atpazīst tur emocionālo vardarbību, fizisko vēl vairāk, īpaši zēni. Tad teiksim svešāka viņiem varbūt ir seksuālā vardarbība, ja. (Vadītāja, pirms)

Apmācību ietvaros notika refleksija arī par dzimtes normām attiecībā uz vardarbību.

> Un tur tas paskaidrojums, kas ir tiem stereotipiem, nu, ka, ja meitenei izdara pāri, tad uzreiz ņem vērā, ja zēnam izdara pāri, pasūdzās, tad pašam jātiek galā. (Vadītāju apmācības)

Taču intervijā, kas notika tieši pēc vadītāju apmācībām, dzimtē bāzētas uzvedības normas un varas attiecības netika saistītas ar vardarbības modeļiem. Arī iepriekšējā piemērā refleksijā varētu iet vēl tālāk, skatot kā šāda attieksme var veicināt zēnu vardarbību, radot priekšstatu, ka zinošana par vardarbību ir tikai meiteņu privilēģija.

Būtiski, ka vienā no intervijām jautājums par dzimti tika raksturots kā nepamatoti uzsvērts, tajā skaitā atsaucoties uz mediju debati par dženderismu. Tas ļauj secināt, ka vadītāju apmācībām esošajā formātā ir ierobežota kapacitāte mainīt vadītāju izpratni par ar dzimti un vardarbību saistītiem jautājumiem.

> Man liekas šis jautājums ir tā sapīts, brīžiem nevajadzīgi. Man ir svarīgi viņu nesapīt, pašai nepīties kaut kādā veidā. Es viņu nesaredzu kā problēmu briesmīgi. Arī nesaredzu, ka viņu vajadzētu tik. Nu nodarbība kā nodarbība, izdarīsim to darbu. Bet es jau nezinu, kā tur notiks. Dzimtes identitācija, identitāte, kas tur bija. Un man nepatīk, ka bija tur ar visu saistībā presē, šogad tur. Briesmīgi samudžināja visu to. (Vadītāja, pirms)

Lai gan vadītāja redz nozīmi adresēt dzimtes tēmu, tā netiek skatīta kā kritiski nozīmīga, lai mazinātu vardarbību. Pirmkārt, vadītājai ir negatīva sajūta par to, kā šī tēma ir izskanējusi medijos, kas rada zināmu pretestību par šo tēmu runāt. Otrkārt, vairāki ar dzimti saistītie jēdzieni, kas izskanējuši apmācībās, ir jauni un, iespējams, lietoti pirmoreiz.

> Es saprotu, ka tur jāuzdod jautājums, ka man uzreiz nāk prātā, piemēram, zēnu grupai – ko nozīmē būt vīrietim, ko nozīmē būt sievietei? Es saprotu to, kas tur ir, uz ko (tas ved). Bet man nepalika skaidrība mērķi. Jāskatās tajā programmā. Gan jau katrai nodarbībai ir būvēts un ir mērķis izprast to atšķirību droši vien. (Vadītāja, pirms)

Kā parāda šīs vadītājas pārdomas, kas tika izteiktas intervijā tieši pēc vadītāju apmācībām, bet pirms grupu sākšanas, vadītāja redzēja vērtību izprast, kādas ir atšķirības sabiedrības ekspektācijās pret vīriešiem un sievietēm, bet ne, kā šīs ekspektācijas ir saistītas ar privilēģijām, un kā to ietvaros tiek leģitimizēti vardarbīgu attiecību modeļi.

Nozīmīga daļa vadītāju apmācību tika veltīta, lai adresētu vadītāju izpratni par dzimtes un dzimuma jēdzieniem, dzimtes lomām, dzimtes identitāti, dzimtes izpausmēm un normatīvajām ekspektācijām. Vadītāju pārdomas gan apmācībās, gan intervijās ļāva novērot virzību uz kritiskāku dzimtes lomu un normu aplūkošanu, tajā skaitā iedziļinoties dzimtes jēdzienā. Tas ir būtiski, ņemot vērā, ka mediju telpā un kopumā Latvijā ir plaši sastopama pretestība šim jēdzienam.

Iespējams, apmācībās jāpalielina fokuss uz tēmām, kas tiešāk saistītas ar vardarbību un varu, piemēram, aplūkojot tādus konceptus kā privilēģijas, normalizācija, patriarhālas attiecības, dzimtes hierarhija un dominēšana. Šādai pieejai būtu potenciāls uzsvērt saistīto tēmu nozīmību metodoloģijā jau sākumposmā. Kā piemērs šeit varētu derēt upura vainošanas saistība ar dzimti, kas minēts 15. nodarbībā. Tāpat varētu skatīt, kā maskulīnās normas veicina vīriešu vardarbības un vadības normalizāciju, tādejādi veicinot uztvert sievietes kā "agresīvas" situācijās, kurās vīrieši rīkojoties identiski tiktu skatīti, piemēram, kā vadoši.

Uzskatu problematizēšana un tēmu sasaiste

Vadītāju apmācību uzdevumā, kurā vadītājām bija jāizvērtē fikcionālu personāžu rīcības stāsta ietvaros, bija manāma tendence, ka vadītājas individualizē vainīgo. Lai gan kopumā uzdevuma instrukcija vedināja uz varoņu vērtēšanu no dzimtes lomu un stereotipu skatu punkta, diskusijā vadītājām trūka resursu, lai vērtētu, kā dominējošie dzimtes normās balstītie rīcības modeļi, stereotipi un vērtības katram no personāžiem ir mudinājuši rīkoties noteiktā veidā, tajā skaitā vardarbīgi. Arī metodoloģijas materiālos jauniešiem adresētie jautājumi Mērijas un Džona stāstā (88. lpp) var radīt pārliekas individualizācijas risku. Te būtu vērtīgi sagatavot vadītājas problematizēt grupā dominējošo uzskatu.

Cits risks, ko var mazināt ar vadītāju apmācībām, saistās ar to, ka starp metodoloģijā adresētajām tēmām, neizveidojas pietiekami lielas saistības. Piemēram, dzimtes normas var netikt saistītas ar saspringtu emocionālo klimatu grupā.

> Vienkārši man ar tagadējo grupu bija tā, ka es sajutu, ka viņi vienkārši atnāca ar tādu emocionālo stāvokli pie manis, ka es sajutu, ka tagad točna nebūs tā, ka mēs runāsim par dzimti un dzimumu. Jo viņiem, meitenēm, savstarpēji tās attiecības bija tik ļoti saspringtas. Es jau pēc ķermeņa valodas redzēju, ka visas atnāk, apsēžās un sēž saspringtas. Un tad sākam runāt par to baumošanu. Ka viena par otru sāk baumot. Un aizgāja vispār ne pēc metodoloģijas. Vispār ne par tēmu, bet bija tādi sāpīgi jautājumi. Tāda skolas sistēma, ka tāda neveselīga konkurence un salīdzināšana viens ar otru. (Vadītāja, pēc)

Skolas modelis ne vienā vien situācijā figurēja kā piemērs noteiktai vardarbībai. Lai gan kopumā vadītāja raksturoja konflikta cēloni, kā saistītu ar izglītības sistēmas organizāciju un neveselīgu konkurenci, kas atklāj sistēmisku redzējumu, konflikts netika saistīts ar dzimtes normām, kas bieži ir cieši klātesošas baumošanas, tajā skaitā kibermobinga, praksēs.

Vadītāju līdzšinējā pieredze darbā ar jauniešiem un vardarbības novēršanā kopumā viņām deva labu pamatu un priekšzināšanas par vardarbību, it īpaši par tās atpazīšanu. Savukārt jautājumi par dzimti, seksualitāti un to saistību ar varas attiecībām vairākām vadītājām bija jaunas zināšanas. Lai gan vadītāju apmācību un nodarbību ar jauniešiem laikā vadītājas ieguva izpratni par tēmas nozīmību un apguva pamatkonceptus, būtu vēlams veicināt sistēmisku vadītāju izpratni par vardarbības un dzimtes normu saistību savstarpējās attiecībās ikdienā.

Vadītāju apmācībās ietilpstošais uzdevumu klāsts kopumā ir piemērots, lai pastiprinātu uzsvaru uz vardarbības un dzimtes saistību. Tas arī ļautu vadītājām nodarbību noslēgumos saisaistīt dažādās nodarbībās diskutētās tēmas. Līdzās dzimtes un seksualitātes pamatkonceptu skaidrojumiem, kuros vadītājiem ir vismazāk priekšzināšanu, būtu vēlams pievienot un pastiprināt uzsvaru uz saistību starp dzimtes normām un vardarbīgām attiecībām, kas īstenojas, piemēram, upuru vainošanā, baumošanā, ikdienas privilēģijās un dažādas, tajā skaitā dzimtei specifiskas, vardarbības normalizācijā.

3.2 Metodoloģijas īstenošana

Visām vadītājām, kuras intervējām, jau bija iepriekšējā pieredze neformālo metožu izmantošanā, kas viņām atviegloja metodoloģijas īstenošanu. Tas ļāva gan justies drošāk, organizējot nodarbības, gan variēt ar aktivitātēm ārpus materiālā piedāvātā klāsta, lai gan tas tika darīts maz. Vadītājas līdz ar to bagātināja metodoloģiju ar savu vadīšanas stilu, atsevišķām aktivitātēm un personīgo pieredzi un izpratni par tēmām.

Metodoloģijai ir skaidri definēts tās īstenošanas ilgums, kas akcentēja, ka vairāki vadītāju izaicinājumi saistījās ar attiecību mediēšanu ilgtermiņā, kā arī nodarbību cikla vadīšanu.

No zināšanu nodošanas uz vadīšanu

Intervijās pēc nodarbību organizēšanas vadītājām bija nedaudz mainījies priekšstats par ieguvumiem no metodoloģijas īstenošanas. Ja apmācību sākumā uzsvars tika likts uz to, ka jauniešiem tiks dotas zināšanas labāk atpazīt vardarbību un noskaidrot noteiktus jautājumus, par kuriem vadītāju skatījumā jauniešiem trūkst izpratnes, tad noslēdzošajās intervijās uzsvars uz zināšanām bija mazāks. Turklāt tika uzsvērta strādāšana pie prasmes kritiski izvērtēt procesus sabiedrībā, nevis zināt "pareizo" atbildi.

> Jo es arī negribu, lai tie jaunieši iziet ārā no šejienes – es visu zinu, es visu saprotu, esmu baigais eksperts. Man tieši gribās, lai viņi iziet ārā un viņiem visu laiku ir tā pasaules vienkārši uztvere. Ka tu redzi to, kas tev notiek apkārt. Ka tev ir tas fīlings, kad ok, labi. Varbūt arī ka bieži vien tā agresija, kas notiek sabiedrībā, ka viņa nav vērsta tieši uz tevi. (Vadītāja, pēc)

Gan intervijās pēc nodarbību noslēguma, gan vadītāju vidusposma sanāksmē viņas vairāk akcentēja ieguvumu no neformālās izglītības pamatprincipu lietošanas, nekā ieguvumu no konkrētām zināšanām. Līdzīga attieksme bija izveidojusies arī pret savu kompetenci tēmās.

> Jo protams ir grūti, kad ja tev kāds pasaka hey, cik tu esi kompetents, lai tu varētu vadīt ne tāda veida nodarbības. Vai cik tu esi kompetents lai darītu to un to. Tāpēc man patīk kā tas ir apspēlēts, ka tu liec viņiem pašiem domāt, un tu neesi tas skolotājs, kurš saka, ka tas ir pareizi vai nepareizi. Ka tev var būt viena tā piramīda vai viena tā tabuliņa vai ne. Un kādam citam cilvēkam, priekš viņa tā var būt cita tabuliņa. Jo mums taču katram tas mūsu stāsts ir savādāks. Un tad tu māci visu laiku saprast to, ka viņam ir tā jau nenozīmē, ka viņam ir nepareizi vai viņš ir slikts cilvēks. Viņam vienkārši citi aspekti sakrita tā, ka tā lūk notika. (Vadītāja, pēc)

Vadītājas minēja, ka dažkārt sagatavoties nodarbībām prasa ilgu laiku, it īpaši, ja tēma ir mazāk zināma. Vairākas no tēmām lika vadītājām meklēt papildu materiālus, lai sevi sagatavotu nodarbībai. Piemēram, gatavojoties seksualitātes tēmai, viena no vadītājām rūpīgi izjautāja dzimtes specifiskos jautājumus savam partnerim. Materiāli tika meklēti arī, lai dalītos ar jauniešiem grupas čatā. Nodarbībās, kur jauniešu interese vai gatavība runāt par tēmu vadītājām šķita mazāka, vadītājas juta lielāku atbildības sajūtu šo nodarbību novadīt no savas puses.

Aplūkojot vadīšanu grupā, kurā tika veikts novērojums, vadītājas loma bija liela. Vadītāja iepazīstināja jauniešus ar tēmu, apkopoja notikušo nodarbības beigās, un atsaucās uz iepriekšējām nodarbībām un iepriekš dalītajiem materiāliem. Tāpat vadītāja izmantoja iespēju līdzdalīgā uzdevuma laikā problematizēt jauniešu veikto izvēli, kas jauniešiem lika vairāk padomāt par to, kāpēc viņi izdarīja tieši tādu izvēli. Šajā situācijā jaunieši lielā mērā uzticējās vadītājas redzējumam. Tas parāda, cik būtiska ir vadītājas izpratnes loma tajā, kādus secinājumus jaunieši izdara no veiktās aktivitātes.

Mērķis un pasniegšana

Vadītāju vidusposmā sanāksmē vairākas vadītājas norādīja, ka ne vienmēr izdodas skaidri nodot dalībniekiem, kāds ir attiecīgās nodarbības mērķis. Lai gan metodoloģijas materiālos ir norādīts katras nodarbības mērķis, tas ir adresēts pašai vadītājai, kuras uzdevums ir to atbilstoši pārformulēt jauniešiem saprotamā formā. Pat ja vadītāja formulē nodarbības mērķi tēmas kontekstā, jauniešiem tas var šķist neskaidrs, jo viņiem var nebūt pieredzes darboties vidē, kurā tiek novērtēta dalīšanās ar pieredzi, kam viņi līdz ar to var piešķirt mazāku nozīmi vai neatzīt grupas biedru autoritāti.

Tāpat vadītāju skatījumā jauniešiem var rasties šaubas par nodarbības mērķi, ja aktivitātē ir parādījušies pretēji viedokļi un grupas dalībniekiem neizveidojas sajūta, ka aktivitāte ir noslēgta, jo tās rezultātā radušies jauni jautājumi. Arī vadītājas norādīja, ka dažkārt palikusi sajūta, ka kāds jautājums ir "palicis gaisā". Nodarbības beigās ir būtiski nodot mērķa sasniegšanas sajūtu, apkopojot izrunāto.

No vienas puses, šī nodarbību daļa ir atkarīga no vadītājas prasmes apkopot informāciju, uzsvērt būtisko un norādīt, kā tas integrējas kopējā programmas saturā. No otras puses, iespējams jāapsver papildināt nodarbību aprakstu ar iespējamajiem secinājumiem, kuros vadītājas var ieskatīties, lai gūtu atspaidu.

Tā kā nodarbību formāts ietver dalīšanos, nodarbības izdošanās un gaita lielā mērā bija atkarīga arī no dalībniekiem. Piemēram, kāda no vadītājām minēja, ka bija nodarbības, kad līderību uzņēmās dalībnieces.

> Tā bija tā tēma, kur ir kontracepcija, ja. Kur tā kā. Nu daudz ko viņas tā kā arī varbūt nezināja tik. Izejot cauri tīri tā, ja. Bet man arī pašai bija tā. Es domāju, nu ko meitenes viņas nu tā kā. Ko gan par visiem riskiem, tā tēma kontracepcija te nāk prātā. Arī tad. Tad teiksim tās meitenītes, kuras tās 3-4, kā nu kuru reizi bija ar enerģijām pašai. Tad viņas bija tās, kas tā kā. Es atkārtojos, salauza to ledu. Un tad tā kā tiek uz priekšu. (Vadītāja, pēc)

Vadītājas reflektēja arī par pašu formātu, un to, kā izdodas tēmas padarīt interesantas no savas puses. Vadītājas uzskatīja, ka dalīšanās formāts tēmu apskatīšanu padarīja jauniešiem saistošu un uztveramu, salīdzinot ar to, kādā formātā aktivitātes notiek skolā, tajā skaitā papildu lekcijās.

> Jo jaunieši šausmīgi sūdzas par Papardes ziedu. Vienkārši viņi nāk, viņi saka ārprāts, kā vispār tik boring var būt. Kā vispār tā var runāt tik neinteresanti? Vienkārši pilnīgi lame. Un šitā te. Man ir tās opā. Viņi saka, vienkārši tev pasaka papardes zieds jau nāks, vispār ir tāds urgh. (Vadītāja, pēc)

Lai gan katra no vadītājām meklēja iespējas, kā padarīt nodarbību ritmu, mērķi un vēstījumu jauniešiem interesantu un vērtīgu, vadītāju tikšanās reizē no vadītājām izskanēja vēlme pēc papildu ieskatiem labas vadīšanas praksē. Tāpat lielu iespaidu un iedvesmu uz vadītājiem atstāja tas, kā MARTA pārstāve vadīja grupu vadītāju apmācībās, kas kalpoja kā references punkts tiem, kam ir mazāka pieredze darbā ar neformālajām metodēm. Viens no risinājumiem, kas izskanēja vadītāju apmācībās vadīšanas prasmju un iedvesmas uzlabošanai, bija veidot meistarklases ar metodoloģijas uzdevumiem, ko prakses nolūkā vadītu grupu vadītāji.

Elastība, jauniešu rīcībspēja un sociālā iekļaušana

Metodoloģijā ir iestrādāta zināma elastība tajā, kā to īstenot, intervētās vadītājas to mēdza izmantot. Viens no apsvērumiem, kas tika minēts, bija jauniešu vēlmes un intereses, ko vadītājas iespēju robežās centās salāgot ar metodoloģiju. Viena no vadītājām mainīja tēmu secību, lai sinhronizētu tēmas ar to, kas tajā brīdī bija aktuāls attiecīgajā iestādē. Tomēr, lielākoties tēmas un uzdevumi tika īstenoti tādā formā un secībā, kā paredz metodoloģija, pret ko vadītājas izturējās ar pietāti.

> Ko tad es tur vienpersoniski tagad šķirošu to jā, to nē. Bet es runāju par aktivitāšu veidiem. Tā kā mēs darījām apmācībās – es darīšu savādāk. Bet tēmu kā tādu neizmainīsi. Līderis nevar tikai darīt tā, kā viņš tur jūtās vai vēl kaut ko. Jo tas tomēr ir jauniešiem. (Vadītāja, pēc)

Aktivitāšu piedāvājums vadītājām ļāva iztēloties, kā tēmas var padziļināti aplūkot, piemēram, vairāku nodarbību gaitā, ja tāda nepieciešamība rastos. Lai gan vadītājas intervijās uzsvēra jauniešu iesaistes nozīmi, jauniešu iesaiste satura veidošanā kopumā bija maza. Vienā no grupām dalībniece sagatavoja materiālu par fetišu, kā papildinājumu tematiski saistītai nodarbībai, taču kopumā autoritāte saglabājās vadītājas pusē. Intervētās vadītājas nevienā brīdī neminēja ievērojamas problēmas novadīt nodarbību saskaņā ar metodoloģiju.

Vadītājām dažbrīd bija izaicinoši “tolerēt” jauniešu teikto un neiebilst tam ar savu redzējumu, periodā starp dalīšanās apļiem un uzdevumiem. Cits vadītāju izaicinājums bija saistīts ar pārliecības trūkumu, ka jaunieši tiešām dalīsies ar savu pieredzi, kas, ņemot vērā dažādus apstākļus, reizēm var nenotikt veidā, kas nestu iespējami lielāko ieguvumu nodarbību norisei. Šī nedrošība apgrūtina potenciālo uzskatu problematizēšanu, īpaši sākumposmā, kad vadītājai var būt sajūta, ka komentējot dažu jauniešu izteikumus, viņa ''soda'' šos jauniešus par gatavību dalīties ar lietām, par kurām runāt ir grūti. Šī dalīšanās grupā efekta panākšanai vadītājām lielākoties bija sajūta, ka pirmajās nodarbībās ir jāiegulda vairāk, iespējams tās organizējot ilgākas.

Vadītājām bija izaicinoši arī iekļaut jauniešus no dažādām sociālām grupām. Piemēram, vienā no jauniešu grupām dalībnieces no lauku reģiona neturpināja nodarbības pēc to sākšanas. Vairākās grupās kādam no dalībniekiem bija grūtāk pilnvērtīgi iesaistīties un uzticēties pārējiem dalībniekiem, kamēr katrā grupā bija arī dalībnieki, kas runāja vairāk. Tas tika saistīts ne tikai ar piederību kādai sociālai grupai, bet arī jaunieša personību. Arī novērotajā nodarbībā viena no dalībniecēm piedalījās mazāk, izsakot savas domas, tomēr rūpīgi sekojot līdzi savam teiktajam. Lai gan kopumā vadītājas centās dalībniekus iekļaut, vadītājas arī neuzskatīja, ka viņu uzdevums būtu maksimāli dalībniekiem likt izteikties, jo, viņuprāt, tas personai var radīt diskomfortu, bet "svarīgākā ir klātbūtne". (Vadītāja, pēc)

Vadītāju tikšanās reizē vairākas vadītājas minēja, ka viņām trūkst prasmju un zināšanu iekļaut personas ar dažāda veida funkcionāliem traucējumiem. Vismaz viena no vadītājām savas domas nodarbību gaitā mainīja, pēcāk komentējot, ka metodoloģijas aktivitātes izrādījušās iekļaujošākās, nekā viņai sākotnēji šķita.

> Bet viņi arī nāca, viens puisis ar garīga rakstura problēmām. Bet es tā domāju, ka viņam būtu grūti saprast to informāciju, bet nē, viņam aizgāja. Viņš ļoti labi diskutēja. Ļoti labi atbildēja. Tāds ļoti aktīvs bija, jā. Tās tēmas varbūt nav tur tādas par mācībām formālajām, kas ir skolā, bet par dzīvi. (Vadītāja, pēc)

Lai nodrošinātu, ka metodoloģija ir iekļaujoša, būtu vērts sagatavot vadlīnijas, kā aktivitātes padarīt pieejamas personām ar dažāda veida funkcionālajiem traucējumiem, ja tajās ir kāds elements, kas varētu nebūt pieejams kādam no dalībniekiem. Tāpat vadītājām varētu būt palīdzoši iepazīties ar informāciju, kā līdzīgas situācijas risinājušas vadītājas iepriekšējos nodarbību organizēšanas ciklos, lai vadītājiem būtu pārliecība, ka iekļaujoša dalība metodoloģijas aktivitātēs ir iespējama. Līdzīgi, vadītājām noderētu apkopojums, kā veicināt mazāk aktīvu dalībnieku iesaisti vai gluži otrādi, samazināt kāda jaunieša pārāk aktīvu dalību, vienlaikus pašai neesot vardarbīgai.

3.3 Grupas dinamikas vadīšana

Grupas dinamikas vadīšana ir būtisks elements metodoloģijas rezultātu sasniegšanā. Metodoloģijai raksturīgās dinamikas apgūšana kļūst par resursu jauniešiem attiecību veidošanā, jo rāda, kā vienam otru ir iespējams uzklausīt, kā apzināties viedokļu atšķirības. Lai gan grupu metodoloģijas aktivitātēs un pavadošajās aktivitātēs ir iestrādāti veidi, kā veicināt grupas saliedēšanos un vienlīdzīgas līdzdalības iespējas, nodarbībās vadītājas saskārās ar dažādiem izaicinājumiem, cenšoties vienlīdz iesaistīt visus jauniešus. Šie izaicinājumi ietvēra grupas hierarhiju pirms nodarbību sākšanas, dzimtes dinamiku, jauniešu individuālo pieredzi un cita veida ārpus nodarbību konteksta izveidojušos atstumtību.

Saliedēšanās un tās izaicinājumi

Raksturojot vidi, kas veidojas grupā, lielākoties vadītājas un jaunieši izcēla divas lietas – nenosodošu attieksmi un saliedēšanos, kas nereti tika sasaistītas savā starpā. Tāpat tika minēts arī savstarpējs atbalsts un padomu došana.

> Arī nevajag pārāk iespringt, nav nekas īpaši tā kā. Jo visi runā kaut ko, viena tēma, ja kaut ko nepateiksi to, ko Tev prasa, neko Tev nedarīs. Mierīgi to visu uztver. Dažās vietās varbūt ir vairāk ko runāt, dažās vari vienkārši paklausīties un paņemt piemēru no citiem. Apmainās ar dzīves piemēriem, situācijām. (Jaunieši, pēc)

Šī aspekta izcelšana nodarbībās norāda uz to, cik maz šāda vide tiek veidota gan vadītāju, gan jauniešu ikdienā. Piemēram, nenosodošā attieksme tika kontrastēta ar skolas vidi.

> Jo es kā grupas vadītāja tur aizbraucu, un es saprotu, ka man principā, es tur varu atpūsties. Jo viņi paši zināja, ko darīt, viņi paši savā starpā sadraudzējās, komunicēja. Man ļoti grūti to novērot skolā, skolas vidē, kur visu laiku notiek savstarpēja konkurence, cīņa par varu, mobings, pazemošana, viss pārējais. Tur tajā Dagdā viss tiešām bija tik ļoti mierīgi. (Vadītāja, pēc)

Šajā nodarbības apmeklējušo jauniešu festivāla aprakstā var novērot vadītājas atbildības sajūtu par vidi, kas veidojas grupā, tajā pašā laikā apzinoties, ka vidē, kur jaunieši uzturas lielākoties tiek izcelts atšķirīgais, piemēram, sekmes mācībās, sportā vai sociālajos tīklos. Vadītājas arī norādīja, ka brīvās dalīšanās apļos nodarbībās bieži jaunieši sūdzējās par skolu. Skolas konteksts tika netieši vainots arī pie tā, ka vadītājām ne vienmēr izdevās panākt, ka jaunieši viens otrā ieklausās. Gan vadītāju sanāksmē, gan intervijās vadītājas atklāja, ka mēdz būt brīži, kad ieklausīšanās citos ir zema, novērojamas problēmas noturēt uzmanību vai arī tā tiek pievērsta tikai vadītājai. Viena no intervētajām vadītājām skaidri norādīja, ka ir gadījumi, kad kāds no dalībniekiem pastāsta savu stāstu individuāli tikai pēc nodarbības.

> Un tad ir tā, ka arī par citām tēmām ir bijis interesanti. Ka neko jau es nekā, neko un tur tiri piri. Un tad beigās piemēram man ir bijis tā, ka pēc nodarbības atnāk jaunietis, viņš man pastāsta kas un kā, vai atsūta īsziņā. (Vadītāja, pēc)

Kopumā vadītājas saliedēšanos vērtēja kā vienu no nodarbību apmeklēšanas rezultātiem. Vienā no grupām tā tika uzsvērta kā galvenais ieguvums no nodarbību apmeklēšanas.

> Es tagad atcerēšos to spilgtāko, kas man palika atmiņā – ka ļoti labi saliedējās ar saviem klasesbiedriem. Ka radās tā uzticība. Un ka, jā – tā saliedēšana laikam bija pirmais viņiem, ko viņi visi gandrīz rakstīja. (Vadītāja, pēc)

Tas gan nenozīmē, ka saliedēšanās visās grupās notiek vienlīdz daudz.

> Bet tas, ko es esmu sapratusi, ka šajā grupiņā it kā, nu tikai tā komunikācija ir mainījusies. Bet to, ko viņi grib teikt un dalīties ir plus-mīnus palicis tajā pašā līmenī. Nu nav bijis tā, ka viņi tur baigi saliedētos un tur baigi atvērtos. Pat tad, ja es esmu centusies viņus tur riktīgi nu visādīgi. Tad es jūtu to, kad nu. Ka nav tas bonding moments viņiem tur. (Vadītāja, pēc)

Šeit atšķirība veidojās tajā, ka vienā gadījumā grupas dalībnieki bija klasesbiedri, bet otrā – nē, tādējādi saliedēšanās aspektam esot gan mazāk aktuālam ikdienā, gan grūtāk īstenojamam, jo grupa ikdienā nesatiekas. No otras puses, arī šajā grupā vadītāja novēroja ievērojamas komunikācijas izmaiņas. Arī grupas novērojuma laikā bija redzama drošā komunikācijas vide un nevardarbīgu attiecību veidošana. Šāda attiecību veidošanas prakse ir vērtība arī tad, ja tajā iesaistītie jaunieši saliedējas tikai daļēji.

Reflektējot par dzimtes aspektiem grupā, vadītāju vērtējumi atšķīrās, dažkārt vispārināti saistot dalībnieku iesaisti ar dzimti.

> Bet puiši bija mazāk atsaucīgi. Viņi arī mazāk ir tajā klasē. Meitenes visas atnāca. Visas, kas ir tajā klasē. Bet puiši tā nē. Viens pateica nē, un visi pārējie nē. Puišiem laikam ir grūtāk runāt. Viņi nav tik runātīgi, ja. Un viņi baidās no tās grupas iespējams baidās. Nu runāt. Ka tur ir jānāk un jārunā. Viņi vairāk noslēgtāki. (Vadītāja, pēc)

Citā grupā situācija bija pretēja:

> Bet arī interesanti, kad abi puiši bija tādi ļoti ekstraverti un meitenes atkal tādas intravertākas. Jo arī nu tā kā. Pirmā reizē vispār bija tā, ka ar grupu kaut kādi darbiņi, un viņi vispār nerunā, viens uz otru skatās. (Vadītāja, pēc)

Dzimte šeit tiek izmantota kā skaidrojums dažādam jauniešu iesaistes līmenim, spekulējot par ekstravertu vai intravertu uzvedību. Nevienā gadījumā nenovērojām vadītāju refleksiju par to, ka kāda jaunieša dalība izpaustos, piemēram, kā toksiska maskulinitāte, kas ierobežo citu rīcības telpu. Vadītājas sarunās neminēja arī metodoloģijas pilotversijas tekstā minēto potenciālo nepieciešamību piebremzēt zēnus un stimulēt meitenes. Lai gan metodoloģijā tas ir norādīts, rekomendējam to papildināt ar materiālu, kā atpazīt šādas situācijas, un, kā tajās rīkoties.

Konfliktu mediācija

Uzsākot grupu, it īpaši, ja dalībnieki jau iepriekš bija pazīstami, vadītājas saskārās ar to, ka dalībnieku starpā jau ir izveidojušies saspīlējumi un hierarhijas attiecībās. Lai gan ar metodoloģijas aktivitātēm bija iespējams netieši kādu no eksistējošiem konfliktiem mazināt, nodarbības nav veidotas konkrētu attiecību mediācijai. Šāds viedoklis tika pausts arī no vadītāju puses.

> Būs iespējas, aktivitātes, kuras viņas varēs dabiskā ceļā sajaukties, jo, jūs iedomājaties, pusaudzis, kurš sajūt kaut kādu laušanu un jaukšanu, ja? Viņš taču nākošajā reizē pie mums te nemaz nenāks. Mums ir virsmērķis. Mēs ejam uz virsmērķi, nevis, teiksim, jaukt tieši to hierarhiju. Klasē to taču var ļoti labi redzēt. Tas, ka jāsadarbojas, tas ir saprotams. Bet ko dara pusaudži? Viņi visi smuki sadarbojās, izpilda visas jūsu aktivitātes un vienalga viņas saiet tajā interešu grupiņā. Un kapēc tas ir jājauc? Tas arī ir vardarbīgi. Jo, nu, tas nav mērķis. (Vadītāju apmācības)

Neskatoties uz vadītāju izpratni par iespēju grupas ietvaros risināt ārpus tās samilzušus konfliktus, aktivitāšu tematika un dalīšanās formāts šo konfliktu risināšanšu vairākkārt aktualizēja kā daļu no grupas darba.

> Un tās grupas sanāk diezgan tādas terapeitiskas, gandrīz kā pie psihoterapeita aiziet. Jo man visas raudāja viņas. Man bija tāda reize. 3 stundas runāja un raudāja. Un tad jau es vienkārši saprotu, ka mans laiks jau. Un uz beigām jau ar smiekliem palaidu mājās. Bet bija tāda vēlme izlaist to tvaiku. Priekš sevis sapratu, ka man ļoti tas patīk. Un gribētu arī turpmāk to darīt un meklēt visādas iespējas arī. Pati arī apmeklēju privāti psihoterapeitu, runājam par to izaugsmi. (Vadītāja, pēc)

Savstarpējās attiecības grupā var kļūt par iemeslu vadītāju izvēlei, piemēram, pārcelt dienas tēmu uz nākamo reizi. Kad grupā tiek aktualizēts kāds iepriekš radies konflikts, var rasties arī tālāki attiecību saspīlējumi, kuru risināšanai nepieciešama cita veida metodoloģijai. Iepriekšminētajā gadījumā vadītājai bija pieejams psihoterapeita atbalsts situācijas pārrunāšanai. Viens no potenciālajiem risinājumiem varētu būt nodrošināt, ka vadītājām jau uzsākot procesu ir pieejams profesionāļa atbalsts, kas vajadzības gadījumā var palīdzēt konkrētu konfliktu risināšanai, tajā skaitā piedaloties nodarbībā vai risinot to starp diviem grupas dalībniekiem ārpus grupu nodarbības ietvara.

Tā kā nodarbību vadīšanā bija iesaistīti jomas profesionāļi, šādu atbalstu varētu būt iespējams rast citu vadītāju vidū. Cita iespēja būtu sadarboties ar iestādes atbalsta personālu, kur, piemēram, skolas psihologam vai sociālajam darbiniekam būtu skaidra loma, kas jauniešiem tiek komunicēta jau uzsākot nodarbības.

Viena no nodarbībām ar transformatīvu efektu kādai no vadītājām, bija par apcelšanu.

> Bet mums pieņemsim ir tad, kad mēs runājām par bulijingu, tad mums bija riktīgi forša atklāta sesija, ka katrs izstāstīja kā ir, un cits atkal tiek bulijingots tāpēc, ka viņš ir pārāk gudrs. Tāpēc viņš tiek izslēgts. Cits tāpēc, ka viņš vienkārši negrib runāt. Cits tāpēc, ka viņam lūk ir nezinu, viņš nāk no labas ģimenes un viņam ir nauda un resursi. Tā, ka cik dažādās formās. Ka ne vienmēr tas ir tas negatīvais. Ka uz to negatīvo varbūt, bet ir dažāds. (Vadītāja, pēc)

Šeit var novērot, ka jauniešu grupa atpazinusi, ka vienaudži tiek citādiskoti un pēcāk aizskarti dažādu, reizēm pat prerunīgu pazīmju dēļ. Tas parāda, ka metodoloģija rada iespējas jauniešiem izprast veidus, kā notiek apcelšana, tai skaitā reflektēt par savu lomu šādās situācijās.

> Viņi tā jā atzīst, ka ļoti daudz vērotāju ir. Ka viņiem. Nu nezina, nevis nezina, bet nerīkojās, ja redz to vardarbību. Tad ko darīt, kā uzdrošināties, ka tas ir normāli, ja aizstāv vājāko vai tu redzi vardarbību, tas ir normāli, ka tu ziņo. Ka tu nepaliec vienaldzīgs. Tas arī tā ļoti, ļoti aizgāja. (Vadītāja, pēc)

Vērtējot vadītāju lomu, jāuzsver, ka vadītājas bieži raksturoja situācijas kā "jaunieši atvērās" un "tēma aizgāja", paužot prieku par izdošanos, kas nav atkarīga tikai no vadītājas. Tajā pašā laikā varēja novērot daudzus mēģinājumus dažādi veicināt izdošanos ar papildu aktivitātēm un apzinātu savstarpējās uzticības veicināšanu. Ņemot vērā, ka metodoloģija ietver sarunas un dalīšanos par konfliktu risinājumiem un sistēmiskiem to cēloņiem citādiskojot vienam otru pēc sociālās vai dzimtes piederības, tā rada gan riskus, ka savstarpēji konflikti var tikt aktualizēti, gan iespējas, ka tie tiks risināti.

grupu vadīšanas izvērtējums

Kopumā intervētās vadītājas savu grupas dinamikas vadīšanu vērtēja labi, uzsverot jauniešu iespējas un lomu tās veidošanā, kā arī piedzīvojot patīkamas pārmaiņas. Vairākas vadītājas vadītāju tikšanās reizē atzina, ka nodarbības kļuva būtiskas arī viņu pašu emocionālajai labsajūtai. Grupas dinamikas aplūkošana parāda, ka vadīšanai ir ietekme uz jauniešu izpratni par nevardarbīgu komunikāciju. Ir vērts apsvērt, kādu atbalstu konkrētās situācijās vadītāja var saņemt konfliktu risināšanā, kā arī kā metodoloģijas īstenošanā iekļaut profesionāļu atbalstu, piemēram, sadarbojoties ar kolēģiem iestādē, kur metodoloģija tiek īstenota.

4 Jauniešu izpratne par tēmām

vispārīgs ieskats tēmu aktualitātē 47
dzimte, seksualitāte un intīmās attiecības 51
attiecību veidošana un konflikti 56

Šajā nodaļā apkopojam un analizējam grupu vadītāju un jauniešu vērtējumu par nodarbībās iekļautajām tēmām un to aktualitāti. Lai gan metodoloģijā kopumā ir 17 nodarbības, kas aptver dažādu tēmu klāstu, turpmāk aplūkosim 5, mūsprāt, būtiskākos tēmu blokus.

1) Vispārīgs ieskats tēmu aktualitātē
2) Dzimte un nevienlīdzības atpazīšana
3) Seksualitāte
4) Attiecību veidošana
5) Vardarbība

4.1 Vispārīgs ieskats tēmu aktualitātē

Visās no intervētajām grupām no jauniešu puses kopumā maz tika komentētas pirmo nodarbību tēmas, taču visi no komentāriem tās vērtēja atzinīgi. Vienā no grupām ar citu cilvēku un paša īpašībām un emocijām saistītie uzdevumi jauniešiem bija palikuši atmiņā vislabāk.

> (Par interesantāko) Tā viena nodarbība, kur mums bija tā kā. Piemēram, tā kā es sēžu, par mani pasaka cilvēki, kādas man ir īpašības. Tu pats nezini, bet Tev citi pasaka kā no malas izskatās. (Jaunieši, pēc)

Vairākas grupu vadītājas atzinīgi vērtēja, ka tieši ar emocijām un īpašībām saistītās tēmas ir iekļautas pirmajās nodarbībās, to pamatojot ar salīdzinoši mazāku tēmu sensitivitāti, kas palīdz jauniešiem uzsākt būšanu atklātiem.

Kopumā gan jaunieši, gan grupu vadītājas visas nodarbībās ietvertās tēmas vērtēja kā noderīgas un abas puses bija ieinteresētas šo tēmu pārrunāšanā. Kā būtisku ieguvumu no nodarbībām gan jaunieši, gan grupu vadītājas akcentēja iespēju atklātā veidā pārrunāt tēmas, par kurām jauniešiem ir mazāk iespēju runāt ikdienā.

Lielākoties grupu vadītājas kā ieguvumu akcentēja arī iespēju sniegt par šīm tēmām uzticamu un saprotamu informāciju, ko citādi ikdienā jauniešiem nav iespējams gūt. Saskaņā ar grupu vadītāju vērtējumu gadījumos, kad informācija tikusi iegūta no alternatīviem avotiem, tā bieži ir bijusi nepilnīga vai problemātiska. Piemēram, viena no grupas vadītājām atklāja, ka jaunieši zināja, kas ir pornogrāfiska satura materiāli un kā tiem piekļūt, taču vienlaikus arī izjuta nemieru un spriedzi par to, kas šajos materiālos bija novērojams.

> Viņi arī stāstīja, viņi bija redzējuši pornogrāfiska rakstura filmas un gribēja padalīties ar to visu, par tām izjūtām savām, emocijām. Nāca smiekli, bija pretīgi, bija dažādi. Tas viņiem bija vajadzīgs, ja. (Vadītāja, pēc)

Apmācības ietvēra gan tēmas, kas jauniešiem bija labi zināmas, gan tēmas, par kurām zināšanas līdz šim bija fragmentāras. Bija novērojams, ka par daļu no tēmām jauniešu zināšanas lielākoties balstījās skolā un/vai ģimenē runātajā, taču citās jaunieši atsaucās uz vienaudžu stāstīto un internetā pieejamo informāciju. Piemēram, intīmās attiecības un rīcība, piedzīvojot vardarbību, bija kaut kas, par ko jaunieši jau iepriekš bija dzirdējuši pamatinformāciju gan skolā, gan ģimenēs, kamēr vispārīga izpratne par seksualitāti un dzimti lielākoties balstījās ārpus skolas un ģimenes iegūtajās zināšanās.

Tas, kas atšķīra šīs nodarbības no iepriekš uzzinātā un apgūtā primāri bija nevis tieši informācija, bet gan tas kādā veidā tā tika pasniegta, dodot jauniešiem iespēju brīvi pārrunāt pat mulsinošākos un emocionāli smagākos tematus.

Tāpat jaunieši kā vērtību atzina iespēju būt klāt grupas sarunās un dzirdēt vienaudžu pieredzi pat tad, ja paši nevēlējās vai nespēja aktīvi piedalīties kādas tēmas apspriešanā.

> Vienkārši nebaidīties runāt par kaut kādām lietām. Jo neviens nenosoda šeit, vienmēr uzklausa un dod labus padomus. (Jaunieši, pēc)

Lai gan grupās, ko pētījām padziļināti, visas vadītājas kopumā turējās pie tēmu plāna, izrunājot katru no tām, un nemainot to secību, ne visas tēmas grupu vadītājām bija vienlīdz vieglas un saprotamas. Kā tēmas, par kurām runāt bija papildus jāgatavojas vadītājas minēja pubertitāti, seksualitāti, pornogrāfiju un masturbēšanu. Ka jau aplūkots iepriekšējā nodaļā, vienā gadījumā vadītāja kā izaicinošus pieminēja arī ar dzimtes/dzimuma nošķirumu saistītos jautājumus, paužot bažas par savu gatavību tos pārrunāt jau pirms apmācību uzsākšanas. Šī vadītāja intervijā pēc jauniešu grupas īstenošanas pauda viedokli, ka tēma tomēr izrādījusies pietiekami saprotama, lai veiksmīgi vadītu nodarbību. Zīmīgi, ka šīs pašas grupas dalībnieki pauž, ka viņiem tomēr būtu aktuāli uzzināt vairāk un veltīt vairāk laika par šo un ar to saistītām tēmām, un nodarbībās izdevies aprunāt tikai pamatjautājumus.

> Bija uzreiz saprotams, ka zināšanas tajā ir, ja. Un teiksim no bioloģijas stundām, soc. zinību stundām. Viņi ir ļoti tēmas padziļināti apguvuši par to savu ķermeni. (Vadītāja, pēc)
>
> a: Viena ļoti specifiska tēma. Seksuālās attiecības. Par tām beidzām runāt. (..)
>
> b: Jā, likās, ka kaut kas netika pabeigts. Mēs nerunājām par tām mazākajām lietām. Bet par tām svarīgākajām varbūt. (Jaunieši, pēc)

No interviju datiem secināms, ka veids, kādā tēmas tika apskatītas nodarbību ietvaros bija noderīgs ne vien jauniešiem, bet arī nodarbību vadītājām, snedzot iespēju labāk izprast tematus, par kuriem iepriekš viedoklis ticis formēts, balstoties personiskajā pieredzē, vai ar tiešajiem darba pienākumiem saistītā veidā.

Lai uzlabotu darbu ar potenciāli neērtajiem tematiem, nepieciešams veikt papildus darbu vadītāju sagatavošanā. Svarīgi vadītāju apmācību procesā vēl vairāk uzsvērt, ka atsevišķas tēmas var būt neērtas ne vien jauniešiem, bet arī grupu vadītājām, normalizējot šo situāciju, lai jaunās grupu vadītājas var paust savas bažas bez bailēm no nosodījuma vai neatbilstības iztēlotajam vadītājas ideālam.

Lai mazinātu iespēju, ka grupu vadītājas izvairās atklāt kuras no tēmām nav saprotamas vai ērtas, rekomendējam pirms apmācību uzsākšanas veikt anonīmu aptauju, lai noskaidrotu, kuras no tēmām varētu vadītājām sagādāt izaicinājumus. Gadījumā, ja šīs tēmas sakrīt ar tām, kas bijušas izaicinošākas iepriekšējos nodarbību īstenošanas ciklos, rosinām apsvērt iepriekšējo grupu vadītāju piesaisti sākotnējās vadītāju apmācībās, it īpaši gadījumos, kur ir zināms, ka kāds no vadītājiem ir veiksmīgi pārvarējis grūtības saistībā ar konkrētās tēmas izpratni un spēju to nodot jauniešiem. Ja vadītāju apmācību procesā problemātiskās tēmas netiek apzinātas, veidojas risks, ka vadītāji par tām izvēlas nerunāt vai tām pievēršas tikai daļēji.

> Tie ir tie biseksuāli, un kas tur visi. Tas man bija riktīgi baigi pašai nu tā. Madara teica, ja kaut kādas tēmas ir tādas, kas teiksim ne visai, tad to var darīt citi (grupu vadītāji, citās grupās). (Vadītāja, pirms)

Šajā intervijas fragmentā vadītāja pauž viedokli, ka gadījumos, kur viņa pati nejūtas komfortabli runāt par kādu no tēmām, tas neesot jādara. Viens no ieteikumiem vadītāju apmācībās bija piesaistīt kādu citu speciālistu kurš parunātu ar jauniešiem par tēmām, kurās vadītāja jūtas mazāk ērti. Šī pieeja kopumā vērtējama neviennozīmīgi. No vienas puses, saskaņā ar grupu vadītāju un pašu jauniešu teikto, jauniešu galvenais ieguvums no nodarbībām bija tieši nevardarbīgu attiecību veidošanas pieredze, un pašas attiecības, kuras tika veidotas apmācību ietvaros. Jaunieši iemācījās uzticēties grupas vadītājam un sagaidīja atvērtību un godīgumu, arī ar dzimti un seksualitāti saistītu tēmu pārrunāšanā. Turklāt, šīs tēmas jaunieši minēja kā aktuālākās, un tās, par kurām noteikti būtu varēts runāt vairāk.

Taču gadījumā, ja nodarbību cikla gaitā par kādu no tēmām, par kurām vadītāja pati nav gatava runāt, bet runāt ierastos cits pieaugušais, jauniešu grupai ar šo pieaugušo nebūtu izveidojusies tik liela uzticība un vismaz attiecībā uz šo tēmu jauniešiem nebūtu iespējas pilnvērtīgi un atklāti pārrunāt sev aktuālo, tā visticamāk nesasniedzot plānoto rezultātu iecerētajā mērā.

No otras puses, aplūkojot vadītāju stratēģijas, pozitīvi vērtējama prakse vadītajai uz kādu no nodarbībām piesaistīt, piemēram, bioloģijas skolotāju, lai labāk skaidrotu, specifiskus jautājumus, piemēram, dzimumorgānu uzbūvi, ja tiek identificēts, ka jauniešu grupai nav šo specifisko zināšanu un vadītājai nav iespējas pašai šo informāciju sniegt. Šajā gadījumā būtu optimāli, ja pēc šī speciālista vizītes vadītājs būtu gatavs iepriekš nodibinātajā uzticības lokā ar jauniešiem izrunāt to, kas uzzināts, un izmantotu šo vizīti kā papildus rīku, nevis kā kaut ko, kas aizstāj vadītāja paša iesaisti tēmā vai metodoloģijas aktivitātes.

Rezumējot – aplūkojot trīs grupu atbildes, neviena no tēmām vadītājiem un jauniešiem nešķita lieka. Visaktuālākā tēma jauniešiem ir intīmās attiecības un ar tām saistītie jautājumi. Vairāki šīs tēmas aspekti sagādāja izaicinājumus daļai no vadītājiem. Tā kā jauniešiem lielākais ieguvums ir tieši nodarbību forma, kas ietver dalīšanos slēgtā uzticības personu lokā, vēlams pievērst uzmanību, lai vadītāji tēmās orientētos pietiekami, lai justos droši dalīties ar savu pieredzi un vadīt aktivitātes.

4.2 Dzimte, seksualitāte un intīmās attiecības

Dzimte un nevienlīdzības atpazīšana

Nodarbības parāda, ka jaunieši ikdienā pieredz nevienlīdzīgas dzimtes attiecības, un liela daļa no jauniešiem spēj par tām reflektēt, tajā skaitā balstoties personīgajā pieredzē. Grupas dalībnieces un dalībnieki spēja nosaukt dažādus piemērus un situācijas, kur indivīda iespējas ir ierobežotas, vai, tieši otrādi, indivīds var izmantot priekšrocības savas dzimtes dēļ.

a:Puišus nedžadžo dēļ drēbēm. Viņi vienkārši velk, ko grib. Viņiem īsti vienalga.

b:Piemēram, nepiedomā.

a:Piemēram, ja velk meitene crop topus vai svārkus, tad droši vien visi vienmēr nodirsīs (Jaunieši, pēc)

Lai gan jaunieši savā runā pauda dažādus stereotipus, jāuzsver viņu spēja reflektēt par šiem stereotipiem nevis kā objektīvu realitāti (ka cilvēki šādi ir), bet sabiedrības gaidām, ko arī viņi attiecina uz sevi. Piemēram, atbildot uz jautājumu par to, kādam būtu jābūt vīrietim un sievietei, vīrietis tika raksturots kā spēcīgs ģimenes apgādnieks, kas apslāpē vai slēpj savas emocijas, kamēr sieviete tika raksturota kā emocionāla, gudra un mīļa. Nevienlīdzīgās attiecības, ko šie pieņēmumi par dzimtes identitāti rosina lielākoties tika atpazītas gan jauniešu diskusijās apmācībām uzsākoties, gan tām noslēdzoties. Tāpat, salīdzinot katras jauniešu grupas jauniešu atbildes par puišiem un meitenēm raksturīgām īpašībām, jauniešu atbildes būtiski nemainījās.

A:Uzticama, saprotoša, izpalīdzīga arī

B:Ne pārāk nopietna

C:Izpalīdzīga arī, ne pārāk nopietna, kas tā kā izprot Tevi. Kas var arī ne tikai nosodīt, bet tā kā mēģināt saprast. Uztver to visu kā joku kaut vai.

D:Jā.

(Jaunieši, pirms)

A: Uzticama. Izpalīdzīga.

B: Tā kā saprotoša.

A: Jā, precīzi.

C: Uzticamai jābūt, jaukai arī jābūt. Jo puišiem patīk jaukas meitenes. Un saprotoša arī. (Jaunieši, pēc)

Dati parāda, ka gadījumos, kad jaunieši ikdienā pieredz nevienlīdzīgu attieksmi dzimtes dēļ, no viņu vai citu puses lielākoties neseko nekāda veida rīcība un šīs pieredzes tiek normalizētas, lai gan jaunieši turpina just netaisnību.

Datos redzams, ka apmācību rezultātā jaunieši mācījās, ka nevienlīdzīgas dzimtes attiecības ir iespējams problematizēt – neuztvert par normālām, pašsaprotamām, pieņemamām. Tādējādi nodarbības visdrīzāk neatklās jauniešiem, ka nevienlīdzīgas dzimtes attiecības pastāv, jo jaunieši jau to pieredz ikdienā, bet nodarbības palīdzēs šo nevienlīdzību saskatīt un rast pamatu ar to nesamierināties.

> Mammai šitas. (..) Viņa strādā tipogrāfijā. Un viņai par tieši par tādu pašu darbu, ko dara viņai darba biedrs vīrietis, viņai maksā mazāk. (..) Un tas, ka viņas arī uzņem darbā mazāk, tāpēc ka visiem tiem priekšniekiem ir ''o, nu, viņai jau būs vēl bērni. Viņai tur būs dekrēts vēl.''
>
> (Jaunieši, pēc)

Apmācību norises laikā jauniešiem bija iespēja ne tikai paust kritiku par pieredzēto, bet arī saņemt vairāk vai mazāk autoritatīvu apstiprinājumu tam, ka šāda veida attiecības nav pareizas. Tādējādi secināms, ka apmācības spēcināja jauniešu spēju atpazīt diskrimināciju un apzināties, ka tā ir problemātiska.

Seksualitāte

Kamēr nodarbību ietvaros notiekošās diskusijas par dzimtes attiecībām kalpo par rīku, kas ļauj tās problematizēt, tikmēr diskusijas par seksualitāti ļauj normalizēt saistītos jautājumus un mazināt ar tiem saistīto stigmu.

> A: Tev patīk geji.
>
> B:Jā.
>
> C: Tev kaut kas ir pret viņiem?
>
> D: Jā, tev ir pret kaut kas? Man nav.
>
> E: Man nav pret.
>
> (Jaunieši, pirms)

Fokusgrupu diskusijās iegūtie dati liecina, ka jaunieši ir izteikti ieinteresēti ar seksualitāti saistītu tēmu pārrunāšanā. Tā kā ar seksualitāti saistītās tēmas ir salīdzinoši sensitīvas, vadītājiem jābūt uzmanīgiem, lai kļūdaini neinterpretētu jauniešu līdzšinējo interesi, bravurību vai klusēšanu kā indikāciju, ka jauniešiem viss ar šo tēmu saistītais jau ir zināms.

> Kad es pajautāju jauniešiem, viņi saka, ka mēs (ikdienā) jau par to runājam. (..) Vai arī piemēram par seksuālām orientācijām. (..) Viņi jau ļoti tā cītīgi par to interesējās. Kas ir norma, un kas nav norma, ja. (Vadītāja, pēc)

Seksualitāte ir viena no tēmām, kurā pētījumā aplūkoto jauniešu grupu dalībnieku zināšanas bija fragmentāras. Informāciju par šo tēmu ārpus apmācībām jaunieši galvenokārt gūst ar interneta starpniecību, piemēram, Youtube platformā. Šo informāciju ir ieteicams ņemt vērā arī apmācot vadītājus, kuriem nav pārliecības par jauniešu zināšanu līmeni šajās tēmās. Jauniešu iepriekš uzzinātā un redzētā pārrunāšana var kalpot par pamatu tālākai diskusijai par šo tēmu. No vadītāja puses pausts lūgums jauniešiem padalīties ar kādu resursu, kas viņiem līdz šim bijis noderīgs tēmas izpratnē var ļaut vadītājam labāk noteikt jauniešu zināšanu līmeni, un ja materiāls lūgts jau iepriekš, tas var ļaut vadītājam būt labāk sagatavotam izaicinošākajām nodarbībām.

Jaunieši novērtēja intīmo attiecību tēmas aplūkošanu. Uzsākot nodarbības, tieši intīmās attiecības jauniešu fokusgrupu diskusijās tika minētas kā tēma, kuru būtu nepieciešams pārrunāt. Noslēdzot apmācības, jaunieši šo tēmu pieminēja kā vienu no visvērtīgākajām, kā arī norādīja, ka par to būtu saistoši runāt vēl. Lai gan kopumā no veiktajām fokusgrupu diskusijām ar jauniešiem šķiet, ka vadītājas lielākoties spējušas ''izsmelt'' tēmas, sniedzot jauniešiem interesējošo informāciju un ļaujot dalīties pieredzē, atsevišķos gadījumos un tēmās redzams, ka jauniešu un grupu vadītāju vērtējums par to, cik ļoti izdevies kādu tēmu ''izsmelt'' ir atšķirīgs.

Bija uzreiz saprotams, ka zināšanas tajā ir, ja. Un teiksim no bioloģijas stundām, soc. zinību stundām. Viņi ir ļoti tēmas padziļināti apguvuši par to savu ķermeni.

(Vadītāja, pēc)

a: Viena ļoti specifiska tēma. Seksuālās attiecības. Par tām beidzām runāt. (..)

b: Jā, likās, ka kaut kas netika pabeigts. Mēs nerunājām par tām mazākajām lietām. Bet par tām svarīgākajām varbūt.

(Jaunieši, pēc)

Viens no iespējamiem skaidrojumiem intīmo attiecību tēmas aktualitātei jauniešiem varētu būt tas, ka atšķirībā no jautājumiem, kas saistīti ar dzimti un seksualitāti, intīmās attiecības ir kaut kas, ko jaunieši ļoti akūti attiecina paši uz savu pieredzi. Kamēr dzimtes jautājumu izprašana ir kaut kas, ko jaunieši redz kā svarīgu, tā lielākoties netiek skatīta kā tēma, kas ietekmē jauniešu ikdienas dzīvi tiešā veidā, kamēr bažas par to, kā pareizi īstenot intīmās attiecības, kas ir kontracepcija, kā to lietot un kā izvairīties no saistītajām saslimšanām, ir jautājumi, kas jauniešiem ir aktuāli un ar kuriem vismaz daļa jauniešu saskaras jau pusaudžu gados.

Noslēgumā secināms, ka "Dzimte, seksualitāte un intīmās attiecības" ir vērtīga tēma. Šajā tēmā ietilpst temati kas jauniešiem ir svarīgi un vienlaikus bieži ir stigmatizēti. Šo tēmu pārrunāšana ir salīdzinoši sarežģīta grupu vadītājām. Kopumā nodarbību par šīm tēmām iespaids uz jauniešiem un vadītājām vērtējams pozitīvi, kur gan jaunieši, gan vadītājas pauda gandarījumu par to, ka šīs tēmas izdevies pārrunāt un ka ir apgūtas arī jaunas zināšanas.

4.3 Attiecību veidošana

> Jo ir tikai viens uzsvars – attiecības, tas ir kaut kas romantisks, staigājam sadevušies rociņās, bučojamies, un kaut kad arī novedam to visu līdz seksam. (Vadītāja, pirms)

Pievēršoties attiecību veidošanai un uzturēšanai, uzreiz jāatzīmē, ka divas no intervētajām vadītājām norādīja uz apstākli, ka izmantot vārdu "attiecības" sarunās ar jauniešiem ir problemātiski, jo jaunieši to primāri saista tikai ar romantiskām attiecībām. Šī problēma ir indikatīva tam, ka jaunieši ikdienā nepārrunā jautājumus, kas saistīti ar indivīdu savstarpējām attiecībām veidos, kā tas paredzēts nodarbībās. Tas varētu būt viens no iemesliem, kāpēc arī šī pētījuma datos redzams, ka jauniešu spēja reflektēt par attiecību veidošanas jautājumiem ir salīdzinoši zema. Lielākoties jaunieši attiecību veidošanu uztver kā pašsaprotamu, un uzsver personīgās inciatīvas un atvērtības nozīmi jaunu kontaktu nodibināšanā.

Attiecību izveides un uzturēšanas pašsaprotamība liecina par jauniešu zemo spēju reflektēt un, iespējams, maskē nedrošību un neizpratni par to, kā veidot noturīgas un pozitīvas attiecības, kāpēc tas izdodas vai cieš neveiksmi. Situāciju vēl vairāk sarežģī apstāklis, ka attiecību veidošana, jauniešuprāt, ir cieši saistīta ar indivīda spēju būt pašpārliecinātam. Savukārt tas nozīmē, ka ikdienā (ārpus nodarbībām) dalīšanās ar citiem par to, ka attiecību veidošana sagādā grūtības un ka draudzību saglabāšana ir problemātiska, jauniešiem liek justies apdraudētiem, un tiek skatīts kā būtisks risks attiecību veidošanai nākotnē. Likumsakarīgi, ka jaunieši kopumā pauda viedokli, ka galvenā laba drauga īpašība ir uzticamība, signalizējot, ka viņiem ir vajadzība pēc personas vai personām, ar kuru būt atklātiem, godīgiem, kas ne vienmēr iespējams ikdienā.

A: Uzticams

B: Uzticams, ka tu vari būt pats, ka tev nav nekas jātēlo. Ka vari būt jebkurā situācijā tu pats

C: ka vienkārši vari tu izstāstīt visu (Jaunieši, pirms)

A:Uzticams.

B:Tas, kas Tevi uzklausīs, nenosodīs par kaut kādām lietām. Ka viņš vienkārši spēs Tevi atbalstīt jebkurā situācijā.

(Jaunieši, pēc)

Draudzība tādējādi ir viena no retajām attiecībām, kurās jaunieši izjūt iespēju dalīties emocijās, paust savas bažas un izdzīvot tās pieredzes, kuras publiskajā telpā ikdienā viņiem nav pieejamas. Tas padara uzticamību par vienu no svarīgākajām draudzības daļām, jo citādi jaunieši riskē, ka viņu nedrošības un bažas tiks atklātas plašākam cilvēku lokam, kas var novest pie apcelšanas un arī citu draudzību zaudēšanas. Apmācības tādējādi sniedza būtisku pienesumu tajā, kā jaunieši redz un veido attiecības, jo, iespējams, pirmoreiz mūžā, jauniešiem bija iespēja grupā atklāti pārrunāt tādus jautājumus kā apcelšana, aprunāšana un attiecības ģimenē. Šī pieredze savukārt var kalpot jauniešiem par modeli cieņpilnu attiecību veidošanai nākotnē. Turklāt jāuzsver, ka tieši konfliktu un apcelšanas jautājumus izdevās veiksmīgi pārrunāt visās 3 grupās, ko padziļināti pētījām, lai gan slieksnis, līdz kuram jaunieši šajās grupās "atvērās" bija visnotaļ atšķirīgs.

4.4 Konfliktu risināšana un nevardarbības prakses

Jaunieši pauž, ka konflikti un vardarbība ir kaut kas, ko viņi savā ikdienā pieredz bieži.

> Vai pēdējā laikā nav bijis gadījums, ka ejat pa skolu un redzat, ka kāds grūž kādu, un var redzēt, ka tas nav joks un tas cilvēks to neizbau-
>
> Katru dienu tādas situācijas! (Jaunieši, pēc)

Vardarbībai, līdzīgi kā atkarību izraisošu vielu lietošanai, jauniešu vidū ir augsts statuss, kas, īpaši grupu diskusijās, var radīt jauniešos vēlmi pārspīlēt savu ikdienas pieredzi. Tas var apgrūtināt relatīvi precīza vardarbības apmēra noteikšanu. Taču, pat ņemot to vērā, katrā no fokusgrupu diskusijām tika atstāstīta virkne vardarbības gadījumu, kas, pat ja pārspīlēti, liecina par vardarbības regularitāti jauniešu ikdienā. Par to liecina arī vardarbības normalizēšana, kas sastopama jauniešu stāstos. Turklāt tajos redzams, ka vardarbība tiek normalizēta ne tikai jauniešu grupas dalībnieku vidū, bet arī skolas vidē kopumā, tajā skaitā no skolotāju un citu pieaugušo puses.

> Vienreiz man viens sīkais pateica, ka esu dalbajobs un tad viena skolotāja pateica ''tad tu pēc tam neraudi, ja viņš tev kaut ko izdara.'' Un tad es gāju un izdarīju. Un tad viņš raudāja. (Jaunieši, pirms)

Vispārējā fiziskās vardarbības pieredze jauniešu stāstos kontrastēja ar padomiem, kā rīkoties vardarbības situācijās, ko jaunieši bija saņēmuši skolā un mājās. Jaunieši šos padomus par vēlamo rīcību zināja, jau apmācībām uzsākoties, taču viņi tiem kopumā nesaredzēja praktisku pielietojumu, iztēlojoties savai ikdienai raksturīgu, reālu vardarbības situāciju. Piemēram, datos redzams, ka jaunieši zināja vairākas ''pareizās'' atbildes par vardarbības cēloņiem.

> A: Skaudība?
>
> B: Jo viņi. Tad kad viņi bērnībā ir redzējuši vardarbību. Un jā. Viss.
>
> C: Cilvēki ir arī vardarbīgi, kad viņiem kāds patīk.
>
> D: Viņš kaut ko nepašpārliecināts par sevi. Ka viņam var neizdoties vai ko tādu, tāpēc viņš Tev uzreiz kaut ko darīs pāri. (Jaunieši, pirms)

Tāpat redzams, ka jaunieši ir vispārīgi informēti par to, kā būtu jārīkojas vardarbības situācijās, tajā skaitā, ka jāizvērtē to smagums un jāziņo pieaugušajam vai policijai. Taču tikpat skaidri jaunieši formulēja, ka rīkošanās saskaņā ar šiem iegaumējamajiem principiem ne vienmēr ir efektīva, turklāt, daļā gadījumu tā var pasliktināt upura situāciju.

> Man teica, ja tev iesit, vienkārši pagriez muguru, aizej. Bet, ja, kamēr tu pagriez muguru, iesi prom, tev iešaus vēlreiz no muguras. Un tā tu vairs nepiecelsies. Bet tāpēc labāk uzreiz vienkārši iešaut pretī un tad pagriez muguru. Tā, lai viņš guļ, kā sausā narkoze. Izrubī viņu un tad ej. (Jaunieši, pirms)

> A: Atceries, kad tev Samanta izrāva matus. Viņai kaut kas bija?
>
> B: Nē
>
> C: Policistiem ir vienalga. (Jaunieši, pēc)

Vardarbības plašā izplatība un normalizēšana noved pie tāda veida vides veidošanās, kur pilnīga izvairīšanās no vardarbības pieredzes jauniešiem ir tikpat kā neiespējama. Visās dziļāk pētītajās jauniešu grupās tika veltīts laiks sarunām par vardarbību un konfliktu risināšanu. Tā kā vardarbība jauniešu stāstos bija gana izplatīta, tā pavēra iespējas diskutēt arī par citām, saistītām tēmām, piemēram, identificējot, ka vardarbība notiek arī meiteņu starpā, jaunieši dalījās ar un brīžiem reflektēja par stereotipiem saistībā ar dzimti un vardarbību. Aplūkojot jauniešu perspektīvu nodarbību noslēgumā, redzams, ka, lai gan jaunieši spēj reflektēt par un izvērtēt dažādas vardarbības situācijas, jauniešu izpratne par, piemēram, iesaistīšanos vienaudžu konfliktu risināšanā nav piedzīvojusi nozīmīgas pārmaiņas nodarbību gaitā. Lai gan nozīmīga daļa nodarbību jau ir veltīta ar attiecību veidošanu, konfliktu risināšanu un vardarbību saistītām tēmām, balstoties pētījuma datos, rosinām apsvērt nodarbībās veltīt vairāk laika un iekļaut vairāk uzdevumu, kas ļautu jauniešiem kritiskāk izvērtēt vardarbības lomu sabiedrībā, lai mazinātu tās normalizēšanu.

B: (..) tu tos cilvēkus nepazīsti un tā nav Tava darīšana.
A: Labāk neiejaukties. Jo pēc tam beigās pats dabūsi.
B: Beigās Tevi pēc tam vairāk, nevis to cilvēku, ko sāka. (Jaunieši, pēc)

Lai gan jauniešu grupā jaunieši piedzīvo un diskutē par veselīgu konfliktu risināšanas modeli, sociālā vide ārpus jauniešu grupas nemainās, tāpēc bieži ārpus jauniešu grupas nav iespējams pielietot grupā apgūto pieeju, lai veidotu nevardarbīgas attiecības. Lai panāktu ievērojamas izmaiņas jauniešu ikdienas vidē būtu nepieciešama plašāka intervence, kas visdrīzāk iesaistītu arī cilvēkus, kam attiecīgajā vidē (piemēram, skolā) ir augsts sociālais statuss.

Arī, ņemot vērā iepriekš minētos ierobežojumus, dati rāda kopumā pozitīvu apmācību ietekmi uz jauniešu attiecību veidošanas un kofliktu risināšanas prasmēm.

1) Pirmkārt, apmācību laikā jaunieši veidoja salīdzinoši nevardarbīgas attiecības gan viens ar otru (daļai jauniešu kļūstot par tuviem draugiem), gan ar apmācību vadītāju. Šādu attiecību esamība var palīdzēt jauniešiem tikt galā ar potenciālām vardarbības situācijām nākotnē.

2) Otrkārt, šis nevardarbīgo attiecību piemērs var rosināt meklēt un veidot šādas attiecības pašiem, ārpus nodarbību vides, īpaši, ja jaunietim izdodas nonākt vidē, kas pieļauj šādu attiecību veidošanu.

3) Treškārt, jauniešu grupas kalpoja arī kā instruments vardarbības identificēšanai, gan jauniešiem pašiem palīdzot identificēt, kuras no attiecībām, kurās viņi piedalās ir vardarbīgas, gan padarot redzamus nopietnākus vardarbības gadījumus, par kuriem jāziņo speciālistiem. Vienā no grupām, ko pētījām padziļinātāk, tika pārrunāts nesens vardarbības ģimenē gadījums, par ko grupas vadītāja ziņoja sociālajam dienestam.

5 Secinājumi un Rekomendācijas

metodoloģijas ietekme	62
atbalsts vadītājām	63
vadītāju apmācības	65
metodoloģija	67
papildu materiāls	69
vadīšana	71

Metodoloģijas ietekme

Prasmes

Pētījuma dati liecina, ka nodarbību cikls uzlabo jauniešu un vadītāju attiecību veidošanas un konfliktu risināšanas prasmes:

1) Pirmkārt, nodarbību laikā jaunieši veidoja savstarpēji nevardarbīgas un atbalstošas attiecības. Visos padziļinātāk pētītajos gadījumos vadītājas un jaunieši nodarbības vērtēja kā drošu vidi, lai izteiktos un adresētu tēmas, par kurām citkārt potenciāli saņemtu nosodījumu. Grupās, kurās piedalījās klasesbiedri tās tika vērtētas arī kā saliedējošas;

2) Otrkārt, grupu ietvaros tika identificēti un diskutēti vardarbības un diskriminācijas gadījumi, kā arī vardarbīgi elementi konkrētās attiecībās un vidē, atklājot, kādā formā vardarbību ir iespējams adresēt;

3) Treškārt, grupu vadītāju intervijās pēc nodarbību noslēguma novērojama augsta atbildības sajūta par drošas izteikšanās un emocionālās vides veidošanu nodarbībās un attiecībās ar jauniešiem.

Izpratne

Vadītāju un jauniešu vērtējumā apmācību cikls rosināja mainīt attieksmi un reakciju pret citādiskošanu, diskrimināciju un vardarbību.

1) Pirmkārt, apmācību vadīšana lika vadītājām apgūt zināšanas par dzimtes, seksualitātes un attiecību veidošanas tēmām. Sākot ciklu, vadītājas savas zināšanas vairākos punktos vērtēja kā vājas un ieguldīja papildu laiku to patstāvīgai apgūšanai.

2) Otrkārt, jaunieši fokusgrupu diskusijās lielākoties atpazina nevienlīdzīgas dzimtes attiecības, gan jauniešu nodarbībām uzsākoties, gan noslēdzoties. Nodarbības spēcināja jauniešu spēju šo nevienlīdzību problematizēt un gūt apstiprinājumu, ka to ir iespējams adresēt.

3) Treškārt, visās trīs padziļinātāk pētītajās grupās vadītājas un jaunieši vērtēja diskusijas par konfliktiem, apcelšanu un nepalikšanu vienaldzīgam kā tādas, kas rosinājušas nozīmīgu diskusiju, vedinot uz attieksmes maiņu.

Atbalsts vadītājām

1. Secinājums

Vadītājas pauda iniciatīvu piedalīties šajā projektā, lai veicinātu veselīgākas jauniešu attiecības, gūtu labāku priekšstatu par jauniešiem, kas var noderēt arī viņu profesionālajā dzīvē un apgūtu jaunas metodes. Lai gan atalgojums par nodarbībām nebija primārā vadītāju motivācija, atalgojuma trūkums vai samazinājums varētu mazināt vadītāju entuziasmu, vai demotivēt vadītājas turpināt izmantot metodoloģiju darbā ar citu jauniešu grupu.

1. Rekomendācija

Īstenojot metodoloģiju projekta ietvaros rosinām saglabāt vai palielināt esošo vadītāju atalgojuma apmēru.

2. Secinājums

Neviena no mūsu intervētajām vadītājām pati neuzturēja regulāru saziņu ar citu grupas vadītāju. Lai gan dati rāda, ka vadītājām noderētu papildu atbalsts, pētījumā nav indikāciju, ka šī atbalsta forma strādātu labi.

2. Rekomendācija

Rosinām apsvērt citas atbalsta sniegšanas iespējas.

3. Secinājums

Kopumā vadītāju intervijās ir manāma nepieciešamība pēc piederības sajūtas kolektīvam un noderīguma sajūtas, taču nav skaidru gaidu par vēlamā atbalsta formu.

3. Rekomandācija

Rosinām šo jautājumu turpmāk adresēt vadītāju apmācību gaitā, rosinot katrai no vadītājām definēt kādas formas atbalstu varētu lūgt speciālistiem iestādē, kurā notiks nodarbības (piemēram, telpas, ekspertīze, aprīkojums).

4. Secinājums

Visas no intervētajām grupu vadītājām apgalvoja, ka galvenokārt nodarbību īstenošanas gaitā atbalstu saņem no šī brīža MARTA jaunatnes programmu koordinatores.

4. Rekomendācija

Rosinām ieguldīt salīdzinoši daudz resursu vadītāju apmācībās pirms nodarbību uzsākšanas. Rosinām jau laikus apsvērt kā nodrošināt programmas pēctecību, gadījumā, ja šī brīža jaunatnes programmu koordinatore pārtrauc darba attiecības šajā pozīcijā. Rosinām veikt periodisku, motivējošu saziņu no MARTAs puses (piemēram, ikmēneša kopējais epasts). Arī ja saziņa no nodarbību koordinatora nav regulāra vai apjomīga, grupu vadītājas to novērtē.

5. Secinājums

Kopumā vadītāju ieskatā finansējums, kas pieejams īstenojot metodoloģiju interešu izglītības ietvaros nebija adekvāts. Tas nozīmē, ka daļa vadītāju, kuras apsvērtu atkārtoti organizēt jauniešu grupu to varētu neizvēlēties darīt finansiāla atbalsta trūkuma dēļ.

5. Rekomendācija

Viens no iespējamajiem risinājumiem, domājot, par nodarbību procesa attīstību varētu būt atsevišķa, MARTA koordinēta projekta izveide tieši vadītājiem, kas jau guvuši pieredzi metodoloģijas pielietošanā, organizējot vismaz 1 jauniešu grupu.

Vadītāju apmācības

1. Secinājums

Ja vadītāju apmācību procesā problemātiskās tēmas netiek apzinātas, veidojas risks, ka vadītājas par tām izvēlas nerunāt, vai tām pievēršas tikai daļēji.

1. Rekomendācija

Rosinām veikt anonīmu potenciālo grupu vadītāju aptaujāšanu pirms apmācību uzsākšanas par potenciāli izaicinošajām tēmām. Rosinām apsvērt iepriekšējo grupu vadītāju piesaisti konsultatīvi, vai sākotnējās vadītāju apmācībās gadījumos, kad ir zināms, ka kāds no vadītājiem ir veiksmīgi pārvarējis grūtības saistībā tēmu, kas šķiet izaicinoša arī daļai jauno vadītāju.

2. Secinājums

Uzsākot apmācības, vadītājiem trūka izpratnes par dzimtes un seksualitātes pamatjēdzieniem. Vadītājas minēja, ka papildu gatavošanos pieprasīja nodarbības, kurās tika skartas tēmas kā pubertitāte, seksualitāte, pornogrāfija, masturbēšana un dzimte. Jaunieši savukārt tēmas par intīmo attiecību veidošanu vērtēja kā viņiem visaktuālākās.

2. Rekomendācija

Rosinām ieguldīt papildus darbu vadītāju sagatavošanā jautājumos par dzimti un seksualitāti. Rosinām pirms nodarbību uzsākšanās informēt vadītājus, ka visdrīzāk, būs jāvelta nedaudz vairāk laika gatavojoties kādai no šīm tēmām.

3. Secinājums

Vadītājām pēc vadītāju apmācībam kopumā ir neliels priekšstats par dzimtes un seksualitātes normu saistību ar varas attiecībām un vardarbību. Līdz ar to ierobežota ir arī šīs saistības adresēšana nodarbībās.

3. Rekomendācija

Rosinām vadītāju apmācībās plašāk pievērst vadītāju uzmanību varas un hierarhijas tēmai, piemēram, aplūkojot tādus jēdzienus kā privilēģija, dominēšana, dzimtes hierarhijas un vardarbības normalizācija.

4. Secinājums

Lai gan kopumā intervētās vadītājas izprata metodoloģijas struktūru, pastāv iespēja, ka sākotnēji daļa no vadītājām nav izpratušas metodoloģijas uzdevumus kā ''izvēlei pieejamos uzdevumus'', bet gan sapratušas tos kā ''nodarbībā vēlamos uzdevumus''.

4. Rekomendācija

Rosinām nākamajās vadītāju apmācībās, un, ja tāds tiek veidots, vadītājām pieejamajā materiālā atkārtoti uzsvērt, ka visdrīzāk neizdosies vienā nodarbībā veikt visas metodoloģijā pieejamās aktivitātes.

5. Secinājums

Lai gan vadītājām metodoloģijas ietvaros jau ir pieejamas vadlīnijas, kā padarīt grupas noslēgumu iespējami vieglu un patīkamu gan sev, gan jauniešiem, šis jautājums veiktajās intervijās vadītājām aizvien saistījās ar nenoteiktību un neveiklību.

5. Rekomendācija

Rosinām sniegt vadītājām papildu konsultācijas par to, kā noslēgt grupas nodarbības gadījumos, kad jaunieši labprātāk tās turpinātu. Gadījumos, ja gan vadītāja, gan grupa vēlas savas tikšanās turpināt, iespējams, vadītājai noderētu kāds saraksts ar resursiem, ko izmantot turpmāko nodarbību izveidei.

Metodoloģija

1. Secinājums

Kopumā gan jaunieši, gan grupu vadītājas visas nodarbībās ietvertās tēmas vērtēja kā noderīgas un abas puses bija ieinteresētas šo tēmu pārrunāšanā. Kā būtisku ieguvumu no nodarbībām gan jaunieši, gan grupu vadītājas akcentēja iespēju atklātā veidā pārrunāt tēmas par kurām jauniešiem ir mazāk iespēju runāt ikdienā.

1. Rekomendācija

Rosinām kopumā nemainīt metodoloģijā iekļautās tēmas.

2. Secinājums

Tas, kas atšķīra šīs nodarbības no iepriekš uzzinātā un apgūtā primāri bija nevis tieši informācija, bet gan tas kādā veidā tā tika pasniegta, dodot jauniešiem iespēju brīvi pārrunāt pat mulsinošākos un emocionāli smagākos tematus. Tāpat jaunieši kā vērtību atzina iespēju būt klāt grupas sarunās, un dzirdēt vienaudžu pieredzi pat tad, ja paši nevēlējās vai nespēja aktīvi piedalīties kādas tēmas apspriešanā.

2. Rekomendācija

Rosinām kopumā nemainīt nodarbību formātu.

3. Secinājums

Lielākoties jaunieši attiecību veidošanu uztvēra kā pašsaprotamu. Tas liecina par jauniešu zemo spēju reflektēt par to kā veidot nevardarbīgas attiecības.

3. Rekomendācija

Rosinām turpināt sniegt nodarbības par attiecību veidošanu un konfliktu risināšanu līdzšinējā veidā.

4. Secinājums

Lai gan jaunieši nodarbību noslēgumā spēja reflektēt par un izvērtēt dažādas vardarbības situācijas, jauniešu izpratne par pašu veiktām problemātiskām darbībām vai iesaistīšanos vienaudžu konfliktu risināšanā nepiedzīvoja kardinālas pārmaiņas nodarbību gaitā.

4. Rekomendācija

Rosinām apsvērt nodarbībās veltīt vairāk laika un iekļaut vairāk uzdevumu, kas ļautu jauniešiem kritiskāk izvērtēt vardarbības lomu sabiedrībā, lai mazinātu tās normalizēšanu un vairotu izpratni par sevi kā potenciālo vardarbības veicēju. Iespējams attiecīgajās tēmās nepieciešams pielāgot jautājumus diskusijas veicināšanai, lai vairāk pievērstu uzmanību dzimtes normu un vardarbības saistībai, un saistītajiem strukturālajiem iemesliem.

5. Secinājums

Metodoloģijā šobrīd ietvertais pusaudžu attīstības apraksts veicina pusaudžu citādiskošanu.

5. Rekomendācija

Rosinām pārskatīt metodoloģijā ievietoto pusaudžu attīstības aprakstu, pievēršot uzmanību pusaudžu stereotipizācijas riskam un pielāgojot metodoloģijas tekstu programmas mērķiem un tēmām. Veicināt to, ka vadītājas kritiski izvērtē savu izpratni par vecuma kategorijām.

Materiāls

2. Secinājums

Lai gan vadītāju apmācībās šis jau tiek adresēts, jānorāda, ka tā kā neeksistē vienotas rīcības vadlīnijas, pastāv risks, ka kādi no jauniešiem grupā piedalās ne līdz galam brīvprātīgi. Kā norāda viena no vadītājām, tas var būt ne tikai ētiskas dabas risks, bet arī mazināt nodarbību efektivitāti.

2. Rekomendācija

Rosinām pēc vadītāju apmācības sniegt nelielas vadlīnijas par vēlamo pieeju jauniešu rekrutēšanai un grupas izveidei.

3. Secinājums

Daļa vadītāju vēlējās pielāgot metodoloģiju darbam ar jauniešiem, sniedzot nodarbības atšķirīgā formātā (piemēram, skolu audzināšanas stundās, atkarību ārstēšanas iestāde).

3. Rekomendācija

Rosinām izveidot nelielu materiālu, kas palīdz nodarbības prezentēt sadarbības partneriem (piemēram, nepazīstamiem skolotājiem vai iestāžu vadītājiem), kā arī īsi apraksta biežākos veidus, kā vadītājām līdz šim izdevies pielāgot metodoloģiju un turpināt sniegt jauniešiem nodarbības.

4. Secinājums

Metodoloģija kopumā nepiedāvā rīkus kā vadītājiem risināt konfliktu jauniešu grupā.

4. Rekomendācija

Piedāvāt rīcības vadlīnijas un resursus, kuros meklēt papildu informāciju, ja grupā attīstās konflikts vai tiek atklāta vardarbība ģimenē, skolā utt. (ne katra vadītāja ir sociālā darbiniece).

5. Secinājums

Vadītājām nav vienotas izpratnes vai un cik lielā mērā nodarbībās iespējams iekļaut jauniešus ar funkcionāliem traucējumiem.

5. Rekomendācija

Izstrādāt vadlīnijas personu ar funkcionālajiem traucējumiem iekļaušanai grupas aktivitātēs.

6. Secinājums

Fokusgrupu diskusijās iegūtie dati liecina, ka jaunieši ir izteikti ieinteresēti ar seksualitāti saistītu tēmu pārrunāšanā. Tā kā ar seksualitāti saistītās tēmas ir salīdzinoši sensitīvas, vadītājiem jābūt uzmanīgiem, lai kļūdaini neinterpretētu jauniešu reakcijas kā indikāciju, ka viss ar šo tēmu saistītais jauniešiem ir zināms.

6. Rekomendācija

Rosinām iekļaut šo atgādinājumu vadītājiem paredzētajā materiālā, nodarbības uzsākot.

Vadīšana

1. Secinājums

Gadījumā, ja vadītāja nejūtas ērti runāt par kādu no tēmām, viens no ieteikumiem vadītāju apmācībās bija piesaistīt citu speciālistu kurš ar jauniešiem tās pārrunātu. Šī pieeja vērtējama neviennozīmīgi. Gadījumā, ja par kādu no tēmām runāt ierastos cits pieaugušais, jauniešiem nebūtu iespējas pilnvērtīgi un atklāti pārrunāt sev aktuālo, tā visticamāk nesasniedzot plānoto rezultātu iecerētajā mērā. Vienlaikus, pozitīvi vērtējama prakse vadītājai uz kādu no nodarbībām piesaistīt, piemēram, bioloģijas skolotāju, lai labāk skaidrotu specifiskus jautājumus.

1. Rekomendācija

Rosinām gadījumos, kad uz daļu nodarbības tiek piesaistīts papildu speciālists, pēc šī speciālista vizītes vadītājam iepriekš nodibinātajā uzticības lokā ar jauniešiem izrunāt uzzināto, un izmantot šo vizīti kā papildus rīku tēmas izpratnei.

2. Secinājums

Saziņa ar jauniešiem nodarbību starplaikos (t. sk. atgriezeniskās saites gūšanai) ļauj vadītājām nostiprināt uzticību.

2. Rekomendācija

Svarīgi visām vadītājām, uzsākot nodarbības, nospraust un komunicēt savas robežas par laiku un veidu, kādā saziņa iespējama. Whatsapp grupas ar jauniešiem rekomendējam veidot vienīgi gadījumos, kur visi dalībnieki sasnieguši 16 gadu vecumu. Rosinām arī šos punktus iekļaut vadītājām pēc apmācībām pieejamajā materiālā.

3. Secinājums

Seksualitāte ir viena no tēmām, kurā pētījumā aplūkoto jauniešu grupu dalībnieku zināšanas bija fragmentāras. Tā kā tēma ir sensitīva, vadītājām ne vienmēr var izdoties noteikt cik daudz jaunieši par tēmu zina.

3. Rekomendācija

Rosinām aicināt vadītājas vispirms pārrunāt ar jauniešiem viņu iepriekš dzirdēto vai redzēto, lai saprastu kādas zināšanas jauniešiem jau ir, un izmantotu tās par pamatu tālākai tēmas diskutēšanai.

6 Pielikumi

interviju vadlīnijas pirms (grupu vadītājas) 74
interviju vadlīnijas pēc (grupu vadītājas) 75
fokusgrupu diksusiju vadlīnijas pirms (jaunieši) 77
fokusgrupu diksusiju vadlīnijas pēc (jaunieši) 78

Interviju vadlīnijas pirms

Ievads

Iepriekšēja pieredze ar jauniešiem, neformālajā izglītībā, NVO kopumā, ar MARTA?

Profesionāla un personiska pieredze ar dzimtes un vardarbības jautājumiem?

Kas Jūs rosināja iesaistīties kā grupas vadītājam?

Nodarbību tēmas

Par kādām tēmām, Jūsuprāt, būtu nepieciešams runāt ar jauniešiem? Vai Jūsuprāt tās ir tās pašas tēmas, kas pašiem jauniešiem ir aktuālākās?

Kā Jūs redzat vardarbības saistību ar dzimti?

Vai ir kādas ar vardarbību vai dzimti saistītas situācijas vai prakses, kuras noteikti vēlaties pārrunāt?

Metodoloģija

Cik viegli Jūsuprāt šīs vecumgrupas jauniešiem ir runāt par attiecību veidošanu ar vienaudžiem? Par ko jaunieši runātu labprātāk, ar ko būtu "uzspiešanas" sajūta?

Un Jums, par ko Jums līdz šim visvieglāk runāt ar jauniešiem?

Kas Jūsuprāt ir būtiski strādājot ar jauniešiem? Varbūt ir kādi uzdevumi vai pieejas, ko noteikti vēlaties vai, gluži pretēji, nevēlaties veikt?

Ieguvumi/gaidas

Ko redzat kā nodarbību galveno pienesumu, ieguvumu jauniešiem?

Kādu ieguvumu no iesaistes šajā projektā redzat sev?

Kādu izpratni par savstarpējo attiecību veidošanas jautājumiem Jūs kopumā gribētu jauniešiem nodot? Kas būtu tā 1,2,3 lietas, ko šo mēnešu laikā noteikti gribētu aicināt apdomāt?

Izaicinājumi

Kas solās būt izaicinošākais gaidāmajā darbā ar jauniešiem (balstoties iepriekšējā pieredzē, viedoklī par mērķagrupu, sociālajā kontekstā-skola, bjc, institūcija etc.) Vai ir kādas idejas kā potenciālos izaicinājumus risināt, kā mazināt riskus?

Cik svarīgi Jūsuprāt ir sasniegt konkrētus mērķus, radīt konkrētu izpratni, un cik ļoti dalība šajās grupās ir vienkārši sociāla aktivitāte, mācīšanās veidot attiecības?

5. Nobeigums

Kā Jums šķiet, kas sniegs Jums lielāko gandarījumu? Kāds būtu Jūsu minimālais un maksimālais plāns gandarījuma, atdeves ziņā?

FGD laika/vietas koordinēšana, mērķa skaidrošana.

Grupas vadītāja klātbūtnes izrunāšana.

Interviju vadlīnijas pēc

1. Ievads.

Pirms ķeramies pie precīzākiem jautājumiem – kāda Jums šobrīd par šo apmācību procesu ir sajūta, kāda ir pēcgarša?

2. Metodoloģija

Tagad pēc pielietošanas – kā vērtējat šo metodoloģiju? Stiprās, vājās puses?

Kas Jums šķiet, ka sanāca labi? 1,2,3 ziņas, ko sanāca nodot meitenēm?

Vai bija kas tāds, ko neizmēģinājāt, bet gribējāt?

Vai ir kas tāds, ko otrreiz drīzāk nedarītu?

Vai bija kas tāds, kas šķiet, ka neizdevās, bet, ko labprāt mēģinātu vēl?

Vai viss metodoloģijā bija saprotams? Ar ko konsultējāties neskaidrību gadījumos, kāda bija atsaucība?

Ko Jūs ieteiktu cilvēkam, kurš plāno uzņemties grupas vadītāja lomu? (Kas vēl bijis palīdzoši procesā (citi vadītāji ar pieredzi, citas metodoloģijas, konkrēta prasme, pieeja?))

3. Nodarbību tēmas

Kā jūs raksturotu nodarbību tēmas? Vai kas no metodoloģijas pārsteidza, likās īpaši noderīgi/neiederīgi?

Vai esat ieviesusi kādas izmaiņas nodarbību tēmās, varbūt cita secība? Kuras tēmas, kāpēc? Kā ar uzdevumu formu/veidu? Kura tipa uzdevumus biežāk izvēlējāties?

Tā atskatoties – vai jauniešiem par visu runāt bija vienlīdz viegli un vērtīgi? Vai bija kas tāds, kas jūs pārsteidza?

4. Ieguvumi/gaidas

Ko redzat kā nodarbību galveno pienesumu, ieguvumu jauniešiem?

Vai pati sev jūtat kādu ieguvumu no iesaistes šajā projektā?

5. Izaicinājumi

Kas izrādījās izaicinošākais?

Cik ļoti izdevās sasniegt konkrētus mērķus, radīt konkrētu izpratni par tēmu, un cik ļoti dalība šajās grupās bija vienkārši sociāla aktivitāte, mācīšanās veidot attiecības?

6. Nobeigums

Kas Jums sniedza lielāko gandarījumu?

Vai piepildījās Jūsu minimālais un maksimālais plāns gandarījuma, atdeves ziņā?

(Dalīties kādu vadītāja iepriekš definējusi minimālo un maksimālo gandarījuma mērķi)

FGD vadlīnijas pirms

Ievads

Iepazīšanās, par formātu, anonimitāte, jauniešu jautājumi.

Ar tēmu nesaistīts ievadošs kolorīts jautājums (aplis, atbild arī pētnieks):

Ja Tu būtu dārzenis, kurš dārzenis Tu būtu vai gribētu būt?

Apmācības.

Kā jūs nonācāt līdz šīm apmācībām? (aplis, vienā virzienā)

Ko jūs no tām sagaidāt? (aplis, otrā virzienā)

Vai esat piedalījušies citās, līdzīgās apmācībās ārpus skolas? (nometnes, jauniešu centri, kas cits?)

Attiecības.

Kāds ir labs draugs?

Kā pie tāda var tikt?

Kas jādara, lai uzturētu draudzību?

Kāds ir sakarīgs pieaugušais?

Kādi cilvēki jums besī?

Dzimte.

Kādām 2-3 īpašībām būtu jāpiemīt puisim? Kādām meitenēm?

Kādi ir plusi un mīnusi esot puisim? Kādi meitenēm?

Vardarbība.

Kāpēc cilvēki viens otram dara pāri?

Kādās situācijās drīkst darīt kādam pāri? Un lai pašaizstāvētos? Lai aizstāvētu citus?

Ko jūs darāt, kad jums tiek darīts pāri?

Kopsavilkums.

Par kādu 1 tēmu vai situāciju šo apmācību laikā jums noteikti gribētos parunāt? (katrs atbild)

Kas varētu būt labākais rezultāts no šīm apmācībām?

FGD vadlīnijas pēc

Ievads.

Ar tēmu nesaistīts kolorīts jautājums (aplis, atbild arī pētnieks)

Ja Tu būtu dārzenis, kurš dārzenis Tu būtu vai gribētu būt? (prezentēt jauniešiem pašu ‘’pirms” atbildes)

Apmācības.

Vai varat lūdzu īsi pastāstīt par apmācību formātu? Jūs ierodaties, kas notiek tālāk?

Kurš moments/situācija, kura nedēļa/tēma no apmācībām jums ir visvairāk palicis atmiņā? (pa apli)

Atskatoties – ko jūs no apmācībām sagaidījāt, un vai kaut kas bija citādi? (aplis, otrā virzienā) (kā likās, ka būs, kā reāli bija)

Attiecības.

Kāds ir labs draugs?

Kā pie tāda var tikt?

Kas jādara, lai uzturētu draudzību?

Kāds ir sakarīgs pieaugušais?

Kādi cilvēki jums besī?

Dzimte.

Kādām 2-3 īpašībām būtu jāpiemīt puisim?

Kādām meitenēm?

Kādi ir plusi un mīnusi esot puisim? Kādi meitenēm?

Vardarbība.

Kāpēc cilvēki viens otram dara pāri?

Kādās situācijās drīkst darīt kādam pāri? Un, lai pašaizstāvētos? Aizstāvētu citus?

Ko jūs darāt, kad jums tiek darīts pāri?

Kopsavilkums.

Vai apmācības jebkā ietekmējušas, kā jūs domājat par attiecībām? Vai esat sākuši kādas lietas ikdienā darīt citādāk?

Vai jums ir kāds ieteikums par saturu/tēmām vai norisi? Ko varētu vairāk, ko mazāk, kā papildināt? Vai kas likās garlaicīgs vai lieks? Kas likās īpaši vērtīgs?

Vai bija kas tāds, kas likās, ka būs jocīgi, neveikli, bet pēc tam atskatoties īstenībā bija forši?